

70.186.950

Бел. 05

Чытайце ў нумары:

Першы сакратар ●

Шчасце Лідзіі Бада-

нінай ● Дзявочыя

рукі ● Кавалак яе

жыцця ● Прыёмны

дзень міністра ●

Служба хараства ●

Апавяданне „У вул-

цы“

**работніца
і сялянка**

8

1970

ПАХНЕ ЧАБОР

Словы П. БРОЎКІ

Музыка Ю. ТАЛЕСНІКА

УМІРАНА

Хіба на ве-чар той мож-на за-быц-ца?

Сон-ца за бо-рам жар-птуш-кай са-дзіц-ца,

штось-ці спя-ва-е пя-шчот-на-е бор...

Пах-не ча-бор, пах-не ча-бор, пах-не ча-
бор. Лёг-кі-я кро-кі на вуз-кай сця-жы-нцы,
дзеў-чы-на ў бе-лай, іск-рыс-тай хус-тын-цы,
быц-цам аб-сы-па-на пром-ня-мі зор...

A...

Пах-не ча-бор. // Пах-не ча-бор.

Хіба на вечар той можна забыцца!
Сонца за борам жар-птушкай садзіцца,
Штосьці спявае пяшчотнае бор...

Пахне чабор,

Лёгкія крокі на вузкай сцяжынцы,
Дзеўчына ў белай, іскрыстай хусцінцы,
Быццам абсыпана промнямі зор...

Пахне чабор,

Выйсці насустрач, стаць і прызнацца:
Вось яно — блізкае, яснае шчасце!
Клікнуць хацелася — голас замір.

Пахне чабор,

Час той схаваўся за дальняй гарою,
Здасца хвілінай — яна прада мною.
Выйду, гукаю... Маўклівы прастор.

Пахне чабор,

СОНЦА, ПАВЕТРА І ВАДА

Нярэдка бывае так: прызвычаіўшыся да таго, што акружае нас, мы не заўважаем яго. Не заўважаем чысціні паветра, хараства кветак, зеляніны дрэў. І тое, што нам здаецца звычайным, нічым не адметным, кідаецца ў вочы таму, хто ўбачыў і адчуў гэта ўпершыню.

Дзяўчына, што прыехала да сваякоў з Ленінграда, шчыра захаплялася беларускай прыродай, празрыстым паветрам, настоеным на пахучых кветках і сасновай хвоі. Летняй купальскай ноччу ішлі побач з ёй вязковыя дзяўчаты, вяртаючыся з клуба, і не разумеі: што ёй тут так падабаецца... Так, мусіць, і жыхараў паўднёвага горада-саду не здаюцца надзвычайнымі ні багацце кветак і раскошная расліннасць, ні доўгае сонечнае лета. Толькі чалавек з паўночных мясцін, завітаўшы сюды на адпачынак, у захапленні вымаўляе: як тут цудоўна!

А ці многія з нас задумваюцца, што найлепшыя даброты, якія шчодро адпускае нам прырода, поўнасьцю належаць нам, савецкім людзям? Зямля і рэкі, марскія і лясныя прасторы — усё маё, усё наша!

Мільёны людзей на зямлі могуць толькі марыць аб такім шчасці. Яны могуць толькі марыць аб тым, каб не спасцігла іх беспрацоўе, каб голад і хваробы заўчасна не загубілі іх дзяцей. І могуць толькі марыць аб тым, дзе і як адпачыць. Гэта вельмі не проста ў свеце, дзе ўсё, у тым ліку і прырода, належыць багачам.

«...Дарога ўрэзалася ў лясныя мясціны, пачалі трапляцца рачулки і рэкі. «Спыніцца б! Падыхаць лесам!» — падае нехта думку. Але дзе там. Нельга! Уся зямля паабпал дарогі — прыватная. Без дазволу ці дамоўленасці з'езд з шашы забаронены — зараз жа з'явіцца паліцыя. Нічога не паробіш, любуйся пейзажамі праз шыбу аўтамабіля.» У сваіх нататках аб паездцы за акіяна беларускі пісьменнік Кастусь Кірэнка расказвае пра гэтыя парадкі, пры якіх чалавеку нельга ні з'ехаць на зялёную траву, пад засень дрэў, ні нават прыпыніцца, каб распрастаць замлелыя ногі ці хоць трохі дыхнуць свежым палявым паветрам, пра якое даводзіцца толькі марыць, жывучы ў загазаваных, атручаных куродымам і смогам амерыканскіх гарадах.

«Але абурайся ці не абурайся — ты ў чужой краіне. Цярпі і ўспамінай з тугою родныя сцежкі і дарогі, дзе кожная бярозка і сасонка гасцінна прымуць цябе пад сваю лагодную засень, дзе і рачулка, і вецер, і сонца, і травы, і ліўні — ўсё тваё... дыхай, гуляй, захапляйся, радуйся жыццю...»

Сонца, паветра і вада — лепшыя дары прыроды — належаць табе, савецкі чалавек. Купайся, загарай,

набірайся сілы і моцы! Пра твой законны адпачынак дбае Савецкая дзяржава, з кожным годам узводзіць новыя і новыя карпусы санаторыяў, дамоў адпачынку, пансіянатаў, не шкадуючы на гэта выдаткаў. Толькі па лініі прафсаюзаў, акрамя Міністэрства аховы здароўя і ведамстваў, сёлета ў пяці санаторыях рэспублікі — «Крыніцах», «Ждановічах», «Лётцах», «Нарачы», санаторыі імя Леніна напавяць сваё здароўе каля трох тысяч чалавек і больш васьмідзесяці пяці тысяч — у дзесяці дамах адпачынку.

Велізарныя сродкі штогод выдзяляюцца на тое, каб аснасціць нашы здраўніцы самай дасканалай апаратурай, у лячэбнай практыцы выкарыстоўваюцца апошнія дасягненні медыцынскай навукі і тэхнікі. Людзі, што пабывалі ў спецыялізаваных санаторыях, вяртаюцца дадому паздаравелыя, поўныя сіл і жадання яшчэ больш актыўна працаваць на карысць любімай Радзімы.

На берагах рэк і азёр, сярод сасновага лесу, у самых маляўнічых кутках лунаюць піянерскія сцягі. Больш стала ў нас піянерскіх лагераў: пабудаваны новыя, расшыраны тыя, што ёсць. Амаль паўсюдна працавалі гэтым летам гарадскія піянерскія лагеры.

Шмат у нашай рэспубліцы маляўнічых мясцін, дзе можна цікава правесці адпачынак або выхадныя дні. Вялікую дапамогу тут аказваюць турысцкія базы. Яны ёсць на Нарачы, у Браславе, на Белым возеры, Сожы, у Брэсцкім кемпінгу, у Магілёве і іншых месцах. Каля 11,5 тысячы турыстаў пабывае сёлета на турбазе «Беларусь», якая размясцілася на беразе Заслаўскага вадасховішча. Турбаза прымае і бацькоў з дзецьмі. Выхавацелі чытаюць дзецям казкі, наладжваюць гульні, спаборніцтвы. Са школьнікамі праводзяцца ўсялякія конкурсы, віктарыны, ранішнікі, канцэрты мастацкай самадзейнасці. Бацькі могуць пайсці ў шматдзённы паход і быць спакойнымі за сваіх дзяцей.

Сотні людзей адпачываюць адначасова на турбазе «Беларусь» па дзвюх- і трохтыднёвых пуцёўках. Апрача таго, турбаза прымае зімой і летам да двухсот чалавек па двухдзённых пуцёўках у выхадныя дні.

Рыбакоў-аматараў тут чакае багаты ўлоў. Многіх захапляюць падарожжы: у Брэст, у Белавежскую пушчу, у музей Суворова ў Кобрыне, у гарады Прыбалтыкі. А хто не хоча ісці ў паход, могуць пачытаць цікавую кнігу, паглядзець тэлеперадачу, кінафільм, пагуляць у валебол, гарадкі, баскетбол, бадмінтон і інш.

Многія прадпрыемствы рэспублікі будуць свае дамы адпачынку, прафілакторыі, арганізуюць паездкі рабочых у маляўнічыя мясціны. У мінулым нумары мы пісалі аб прафілакторыі завода «Гомсельмаш». Мінскія паліграфісты адпачываюць у сваім доме адпачынку на беразе цудоўнага возера Нарач. Сотні іх пабываюць за год ва ўласным прафілакторыі ў Стайках.

Вялікая аздраўленчая работа праводзіцца на Мінскім радыёзаводзе. Тут у выхадныя дні арганізуюцца масавыя турысцкія паходы, праводзяцца спаборніцтвы па велогонках, па плаванні, гульні ў валебол і баскетбол. Ёсць неабходны інвентар — палаткі, спальныя мяшкі. Пра гэта паклапаціўся заўком.

Увечары пасля цікавага і вясёлага адпачынку высока ў неба ўздымаецца полымя вогнішча. Доўга звяняць песні пра наш шчаслівы сённяшні дзень, пра мір на зямлі, пра дружбу паміж народамі.

А раніцой з новымі сіламі за працу. Здароўя і поспеху вам, будаўнікі камунізма!

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 8
і сялянка ЖНІВЕНЬ
1970

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

год выдання сорак шосты

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

ПЕРШЫ

САКРАТАР

Нарыс

Дома яшчэ ўсе спалі. Ульяна Феакістаўна ціхенька, на пальчыках, падышла да акна, расчыніла яго. Быў цёплы сонечны заранак. Свежы ветрык калыхнуў фіранку і рассыпаў на падаконніку бялюткія вішнёвыя пялёсткі. У пакой уварвалася весная раніца. Вясна... Колькі радасці з яе прыходам і колькі клопатаў, турбот і хваляванняў! А ёй, першаму сакратару Докшыцкага райкома партыі Ульяне Феакістаўне Крышталевіч, дык асабліва. Сяўба, догляд пасеваў, сенакос... Як кажуць, дыхнуць няма калі.

Адышла ад акна, узялася гатаваць сьнеданне. А з галавы не выходзіла думка пра лён. І трэба ж такое: па ўсіх паказчыках сяўбы збожжавых Докшыцкі раён у вобласці першым ішоў. А тут—адставанне.

— Збяру старшыню. Параімся, як

нагнаць упушчанае,—падумала і крыху супакойлася.

Дзесьці а сёмай гадзіне была ў райкоме. У кабінёце, на прывычным месцы, адчула сябе спакойна, упэўнена. Яшчэ і яшчэ раз уважліва перачытала зводкі, што паступілі з гаспадарак, прыкінула магчымасці кожнай з іх... І з галавой акунулася ў справы.

— Мікалай Міхайлавіч? Добрай раніцы. Так, так, Крышталевіч турбуе,—прывіталася яна па тэлефоне з дырэктарам саўгаса «Порплішча» Чарновым.

— З лёнам адстаеце... Ведаю, ведаю, што ў вас усё па плане ідзе. Толькі, відаць, не зусім дакладны план ваш. Трэба перагледзець і ўзмацніць тэмпы. Сама буду сёння ў вас, разам і абмяркуем усё...

Потым званок у калгас імя Заслонова, у саўгас «Сітца», у калгас імя Гагарына... Землі ў тых гаспадарках камяністыя. Не так проста ўкласціся ў тэрмін з сяўбой. Трэба падбадзёрыць, падтрымаць людзей. І хутка на прапыленым «газіку», цёпкаючыся на калдобінах палявых дарог, сакратар райкома калясіла па абшарах.

Праязджаючы каля палеткаў, на якіх дружна браліся ў рост азімыя, не магла стрываць, гаварыла сваім спадарожнікам:

— Летась на гэтым участку па 40 цэнтнераў ячменю з гектара атрымалі.—І тут жа дадала:—Пяць гадоў назад шмат хто раў тутэйшыя землі засадзіць лесам. Пясок. Каменне. Па чатыры-пяць цэнтнераў збожжа збіралі. А мы іначай вырашылі. Адсюль, з саўгаса «Бягомльскі», і пачалі ваяваць з каменнем па ўсім раёне.

Асабліва гордасць сакратара райкома—новыя вёскі. Ульяна Феакістаўна ўсхвалявана расказвае:

— Тут наўкола хутары былі. Ссялілі ўсіх у вёскі. Вось, бачыце, якія дыхтоўныя дамы. У гэтай новай хаце ўдава Матруна Дзянісаўна Сакалоўская жыве. Сын загінуў у партызанах, дачку закатавалі гітлераўцы... А вось тут—жонка Героя Савецкага Саюза, які загінуў у баях за Радзіму, Настасся Маркаўна Юхнавец... Вось тут—свінарка, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Люба Варган.

Ульяна Феакістаўна ведае сотні людзей. Яна пабывала ў іх дома, у курсе ўсіх іхніх спраў.

За апошнія чатыры гады кожны другі жыхар у раёне палепшыў свае жыллёвыя ўмовы. Больш чым 1250 дамоў пабудавана інвалідам Айчыннай вайны і сем'ям загінуўшых. Гэта таксама клопат сакратара райкома, які пастаянна крочыць у нагу з жыццём.

Жыццё... Яно не песціла. Законы яго Ульяна Феакістаўна спасцігала разам з цяжкай работай, часам у суровай і жорсткай барацьбе. Таму і блізкія ёй радасці і клопаты людскія. Таму, не ведаючы ні днём, ні ноччу спакою, аддае сёння былая парабчанка грамадскім клопатам і сон, і здароўе, і адпачынак...

Ульяна Феакістаўна глыбока ўздыхнула, задумалася. Чарада гадоў і падзей настрымна ўводзіла ў глыбіню часу, у мінулае...

Бацьку яны бачылі рэдка. Усё на рабоце, на лесасецы. Прыходзіў позна, змораны. Вешаў на цвік прапахлую жывіцай і дымам ад вогнішча вопратку, гладзіў вузлаватымі пальцамі русыя галоўкі дзяўчынак, што туліліся да яго, даставаў з торбы гасцінец—«зайчыкаў хлеб»—невялічкі акрайчык, што застаўся ад полудня.

— Вячэраць ёсць што?

Маці ў распачы апускала рукі.

— Сёння не вячэралі. Учора апошняю жменю мукі з клеці выскрабла.—Памаўчала крыху і дадала:—Зноў Багачоў наведваўся. Хоча, каб Ульяна ішла да яго ў пякарню. Можна яно і няблага, была б лішняя капейчына...

Стары Каралінскі злосна стукаў кулаком па сталае:

— Бач, крывасмок! Так дык добрага слова не пачуеш. Адно шыпіць—«бальшавікі!». А тут на дармаўшчыну спадзяецца, дзіця запрагчы ў ярмо хоча. Не дам дачку ў парабчанкі!

Толькі што мог зрабіць бацька... З шасцярых дзяцей выжылі ўсяго трое. Старэйшыя дзяўчынкі летам пасвілі ў кулакоў статак, няньчылі дзяцей. Ульяна толькі чатыры зімы ў школу хадзіла. А потым лёс парабчанкі не мінуў і яе.

Раненька, яшчэ кароў не выганяюць, спяшаецца Ульяна на пякарню. І за цэлы дзень ні разу не прысядзе. Па дзвесце і болей вёдзер вады са студні трэба выцягнуць і прынесці. Рукі пухірамі пакрыліся. А Багачыха ўсё адно лемантуе: «лянуешся!». Даша, сяброўка, зусім з сіл выбілася, аднойчы ад стомы і недасыпання падлілася на халодную цэментную падлогу і заснула, дабудзіцца не магла. Багачыха два вядры вады на небаракі выліла. Дзяўчынка ад перапуду заікацца стала...

Рана зразумела Ульяна, што свет несправядліва дзеліцца на бедных і багатых. Прагна прыслухоўвалася да вестак з усходу, з надзеяй чакала вызвалення. У верасні з песнямі і кветкамі стрэлі байцоў з чырвонымі зоркамі жыхары Пераброддзя. Абдымалі родных, жаданых, вялі ў хаты, садзілі на покуць, частавалі, як самых дарагіх гасцей...

Новае жыццё настойліва стукалася ў хаты сялян. Трэба было рашуча адмежавацца ад мінулага, ад вузкага ўласніцкага светапогляду. І не заўсёды для такога кроку ў людзей хапала сіл, мужнасці.

У Навалаках, суседняй з Пераброддзем вёсцы, арганізаваўся калгас.

— Будзем пераязджаць. Я запісаўся ў калгас,—цвёрда сказаў аднойчы бацька.

Маці разгубілася.

— Як жа так, Феакіст? Людзі ў нашай вёсцы не спяшаюцца. У нас жа хата, гаспадарка тут. Што ж гэта, кідаць усё?

— Нічога, нажывём. Праўда, дачка?

Ульяна падбегла да бацькі, на шыю кінулася.

— Праўда, тататка, праўда!

Хату прадалі. А калі сказаць больш дакладна—выменялі за яе карову і сувой палатна на ручнікі. Ульяна

тады камсамолка была. Прыладкавалася зверху, на клунках, прымацавала да дрэўка чырвонае палотнішча, як сцяг, высока ўзняла над галавой. Хай бачаць людзі: Каралінскія выбралі свой шлях да новага жыцця!

Нядоўга цягнулася мірнае жыццё. На захадзе чуваць былі артылерыйскія грывоты. Насоўвалася чорнай хмарай-навалай вайна...

Ульяна доўга хавалася на глухім лясным востраве, куды гітлераўцы не заглядвалі. Там і стрэлася з ляснымі салдатамі з атрада Васіля Голубева з брыгады «За Радзіму». Атрымала заданне: перабрацца ў вёску і стаць там слыхам і зрокам партызан.

Пацягнуліся трывожныя дні, поўныя небяспекі. Колькі перадумала, колькі зведала горкага, балючага за гора і пакуты людзей. Ёй хацелася зрабіць для іх як мага болей, і яна не берагла сябе, ішла туды, дзе больш небяспечна.

— Будзь асцярожная. Не лезь на ражон. У фашыстаў расправа хуткая, — часам павучаў сваю сяброўку суседскі хлопец Мікалай Крышталевіч.

— Ды ўжо ж, Мікола, буду берагчыся. Ты не хвалюйся, мяне небяспека абмінае, тваімі малітвамі жыю, — жартавала ў адказ Ульяна. А яшчэ ёй хацелася дадаць: «і тваім каханнем».

Яны амаль аднагодкі. Разам выконвалі даручэнні партызан, разам дзялілі радасці ад удалых аперацый, разам перажывалі горыч няўдач. І не заўважылі, як прыйшло да іх каханне. Вакол гора, слёзы, пакуты, самі яны штодзень вядуць рызыкаўную гульню ў хованкі са смерцю, а вось калі побач каханы, калі можна паглядзець у яго вочы — тады і гора не гора, і бяда не бяда.

...Кастрычніцкай ноччу сорок трэцяга ў хату Каралінскіх зайшлі чацвёрта. Партызаны. Аднаго з іх — Цыбульскага — добра ведала Ульяна.

— Паглядзі тут, мы адпачыць павінны, — сказаў Цыбульскі. — Двое сутак без сну, з задання ідзем.

Раніцай у Навалоку наляцелі гітлераўцы. Відаць, дачуліся, што ў вёсцы партызаны. Пачаліся вобыскі.

— Яшчэ паспеем праскочыць. Агародамі — да ракі. А там лес, — гаварыла Ульяна. — Я правяду.

Іх заўважылі. Пагналіся следам, хацелі адрэзаць дарогу. Яны адстрэльваліся. Ульяна некалькі разоў стрэліла ў гітлераўцаў, кінулася даганяць партызан. І раптам... штосьці рэзка, балюча ўдарыла яе, зямля закружылася, перад вачыма ўсё паплыло.

— Толькі не жывою, толькі не жывою папасці ў рукі ворагу, — свідравала неадступная думка. Паміраць не хацелася. У галаве прамільгнула: а раптам змагу да рэчкі дабрацца, сябры прыкрыюць!

Па ёй пачалі страляць. Кулі ў многіх месцах прабілі вопратку. Яна спачатку паўзла, потым перасіліла нясцерпны боль, пабегла... Яна не адчувала ігольчатага холаду вады. Не памятала, як яе выцягнулі, як з ёю

сябры дабеглі да лесу, як лячылі, перавозычы з хутара на хутар.

Паправілася, і павялі па варожых тылах адважную партызанку баявыя сцяжынкі. Колькі іх схадзіла камсорг атрада імя Катоўскага брыгады імя Жукава Ульяна Каралінская, не злічыць. Была разведчыцай, медсястрой, падрыўніцай... За ўзрыў эшалона з жывой сілай на чыгунцы Краслова — Дзвінск Ульяна Каралінская ўзнагароджана медалем «За адвагу».

Пасля бою ля Дрысвят, які правялі партызаны сумесна з часцямі Чырвонай Арміі, выклікаў да сябе Ульяну камандзір атрада Косцін.

— Досыць. Адваявала сваё. Мы далей пойдзем ворага дабіваць, а табе тут трэба парадак наводзіць. — Адарваў ад партызанскай карты шматок, напісаў даведку:

«Дадзена Каралінскай У. Ф., што яна адпускаецца ў доўгатэрміновы водпуск, што ёй дазваляецца выехаць у Міёрскі раён для ўстанаўлення Савецкай улады».

Даведку тую і сёння зберагае Ульяна Феакістаўна...

Яна бярэцца за любую работу. Арганізоўвае ашчадныя касы, працуе рахункаводам, узначальвае сельпо, працуе на камсамольскай рабоце... У Заходніх раёнах Беларусі ішло станаўленне калгасаў. Туды накіроўваліся лепшыя людзі. На Браслаўшчыне калгас імя Чапаева прымала Ульяна Феакістаўна. Надоўга запомнілася ёй тая халодная сустрэча. Праўда, на сход прыйшлі ўсе, ад старога да малаго. Дзіва што, старшыня — жанчына. Сядзелі, жартавалі:

— Дзевяць мужчын змяніліся на гэтай пасадзе, ладу не далі. Дзе ж тут жанчыне справіцца...

Яна не шкадавала сябе. Ва ўсім прыкладам была. Сталі паважаць сваю Феакістаўну людзі за тое, што здолела вывесці гаспадарку ў лік самых лепшых у раёне. Тут і атрымала Ульяна Крышталевіч сваю першую ўзнагароду за працу — ордэн Леніна.

Потым вучоба ў Вышэйшай партыйнай школе, работа старшынёй райвыканкома ў Міёрах, і вось яна — першы сакратар райкома партыі ў Докшыцах.

У яе знайшліся сілы атрымаць адукацыю, выгадаваць траіх дзяцей і вывесці іх у людзі...

...Партыйны работнік. Гэта перш за ўсё чалавек, які павінен усюды і ва ўсім быць педагогам. Яго талент выхавацеля павінен злучаць у сабе тактоўнасць, сумленнасць, строгі і дзелавы падыход да кожнага чалавека. У характары Ульяны Феакістаўны Крышталевіч надзвычай удала і разумна спалучаюцца ўсе гэтыя якасці. У кожным учынку яе, у кожным руху душы, у думках і клопатах — веданне сённяшняга дня, яго патрэб, веданне людзей. Гэтыя якасці і цэняць у першым сакратару райкома партыі працоўных Докшыцкага раёна. Яны і аказалі ёй высокі давер, выбралі дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР.

А. АНДРУХОВІЧ

У КВАТЭРЫ ціха і ўтульна. Лідзія Цімафееўна закончыла хатнія справы, прыбрала ў пакоях...

На вуліцы сёння мнагалюдна — выхадны дзень. Дома нікога няма. Муж з сынам пайшлі ў магазін, каб ёй было менш клопатаў. Лідзія Цімафееўна ўключае радыёпрыёмнік. Пакой напўняецца гукамі добра знаёмай мелодыі...

Прысеўшы да стала, разгарнула газету. На другой старонцы невялікі артыкул. Пад ім подпіс — сержант Баданін. Гэта сын. Ён піша пра яе, маці. Лідзія Цімафееўна каторы раз перачытвае шчырыя словы: «Я ганаруся сваёй мамай. Ганаруся яе душэўнай прыгажосцю, пра-

ШЧАСЦЕ ЛІДЗІ БАДАНІНАЙ

Нарыс

цавітымі рукамі. Адразу пасля вайны, маладой дзяўчынай, яна прыйшла на Мінскі аўтазавод. І па сённяшні дзень маці працуе ў ліцейным цэху. Вядома, там нялёгка. Але ж я ведаю сваю маму, цяжкасцей яна не баіцца. І для мяне вельмі вялікі гонар быць сынам жанчыны, якую паважаюць людзі, якая за самаадданую працу ўдасцелена вышэйшай узнагароды — ордэна Леніна. Шчырае дзякуй табе за ўсё, мая родная мама!»

Лідзія Цімафееўна змахнула няпрошаную слязу. Сын абяцаў, што абавязкова вернецца пасля службы на завод. Піша, што служба ідзе добра, усім задаволены. Ён ганарыцца ёю, яе жыццём. Усплывае думка — ці заслужыла гэтага? Здаецца, заслужыла. Колькі памятае сябе, не шукала лёгкіх дарог.

...Зіма сорок пятага года. У вёску Вылава, што пад Бялынічамі, прыйшла вестка: трэба накіраваць у Мінск, на будаўніцтва аўтазавода, некалькі лепшых камсамольцаў. Сабраўся сход калгаснікаў. Рашылі паслаць Лідзію і яшчэ адну дзяўчыну. Наконт Лідзі засумняваліся: зусім жа дзіця яшчэ: 17 толькі споўнілася. Падумалі, узважылі. Хто самы руплівы ў

рабоце? Ліда Церашкова! Хто з маладых у полі больш спрытны, чым некаторыя дарослыя? Зноў жа яна!

На другі дзень Ліда развіталася з роднымі. У дарогу бацька прыгатаваў ёй адмысловы абутак: гумавыя лапці з кавалка аўтамабільнай пакрышкі. Лепшага не было — усё адабралі фашысты.

І вось Мінск. Чырвонае Урочышча нагадвала разварушаны вулей. Былыя партызаны, моладзь, сяляне з навакольных вёсак толькі пачыналі тут вялікую справу. Ліда стала працаваць спачатку вучаніцай, потым — слесарам.

Нялёгка было. Ідзе, бывала, на работу, а ў яе пытаюць:

— Ты што, малая, бацьку сняданак нясеш?

Аднак гэта малая неўзабаве паказала, чаго яна варта. Праз некалькі месяцаў Ліда стала сапраўдным слесарам-зборшчыкам.

— Вы толькі паглядзіце, што гэта дзіця робіць! — дзівіўся майстар. — Адкуль у яе столькі сілы, спрыту?

Толькі аднойчы майстар на яе накіраваў, не дапусціў да работы. Вясной гэта было. Вельмі ўжо надакучыў Лідзе яе цяжкі самаробны абутак. І неяк цёплай раніцай яна рашыла пайсці ў цэх босая, па прывычцы, як калісьці ў вёсцы. Ubачыў гэта майстар і адправіў дадому...

Вопратка была адна — што ў цэх, што на свята. Аднак Ліда нават у душы ні разу не паскардзілася на свой лёс. Ведала: справа, у якой яна ўдзельнічае, патрэбна людзям, патрэбна для новага жыцця.

Сустрэла тут Ліда і сваё шчасце. Пазнаёмілася з былым партызанам Анатолям Баданіным. Працавіты хлопец. Разважлівы, памяркоўны. Часта сустракаліся, разам вярталіся з работы. І аднойчы Анатоць сказаў ёй пра свае пачуцці. Адгулялі вяселле: сабраліся ў зямлянцы пры святле газойкі таварышы па працы, баявыя сябры Баданіна, павіншавалі маладажонаў.

Да дробязей памятаюць зараз і Лідзія Цімафееўна і Анатоць Міхайлавіч той красавіцкі вечар, сціплае вяселле ў зямлянцы, віншаванні сяброў...

Ішоў час, пачыналі дзейнічаць усё новыя і новыя цэхі аўтазавода. Нейк Ліда пачула, што ў ліцейным не хапае рабочых. Падумала, параілася з Анатолям і падала заяву. Яе прызначылі фармоўшчыцай. Цэх тады рабіў толькі першыя крокі па шляху тэхнічнага ўзбраення. Многае рабілі ўручную. Гарэлі рукавіцы ад гарачых апок, вочы слязіліся ад едкай эмульсіі. Пад'ёмных кра-

наў, тэльфераў не хапала. Адным словам, работа была не з лёгкіх. Аднак цэх пакідаць Ліда не збіралася. Каму ж тут працаваць, як не моладзі, камсамольцам!

Неўзабаве ў Ліды Баданінай, як лепшай работніцы, з'явіліся вучні. А праз некаторы час у ліцейны цэх перайшоў працаваць і Анатоць. Ён асвоіў спецыяльнасць завальшчыка шыхты.

— У нас ужо свой вытворчы калектыў! — жартавала Ліда.

Яна часта пісала сваякам у вёску пра аўтазавод, расказвала пра сваю работу. Угаварыла прыехаць сюды старэйшага брата, Аркадзя, ён зараз працуе ў першым сталеліцейным цэху. Пазней у другі стальцэх паступілі браты Яўген і Канстанцін, сястра Галя. І пра ўсіх Церашковых на заводзе гавораць з павагай.

— Кожны выбірае свой шлях у жыцці, — думае Лідзія Цімафееўна. — І галоўнае — выбраць правільна.

Яна ж сама ў выбары не памылілася. Хіба можна не ганарыцца заводам-гігантам, што вырастае на яе вачах! А якая ў яе дружная сям'я, удалыя дзеці!

Вялікае шчасце — усведамляць, што людзі высока ацэняюць твае справы, тваё жыццё. Колькі было віншаванняў, калі на ўрачыстым сходзе Лідзіі Цімафееўне ўручылі ордэн Леніна! Ды і зараз, ідучы па цэху, пачуе шэпт маладых дзяўчат:

— Вунь Баданіна, лепшая работніца...

Лідзія Цімафееўна задумваецца. Чаму лепшая? Канешне, старанне ў яе рабоце — першае, што неабходна. Але ж да працы яна прызвычалася з маленства. Ды і нельга ў іх цэху працаваць абы-як. Рабочых не хапае. Прыйдзе каторы, затрымаецца на пару месяцаў — і ўжо з абхадным лістком бегае. Розных людзей пабачыла тут Лідзія Цімафееўна за 20 год. Летуны, яны неяк адразу выкрэсліваліся з памяці. Сапраўднымі сябрамі сталі тыя, з кім не раз дзяліла нягоды, «выцягвала» ўчастак з прарыву.

Неяк Лідзіі Цімафееўне прапанавалі перайсці працаваць дыспетчарам у аўтапрычэпны цэх. «Не спяшайся, падумаў дзень-другі...» Лідзія Цімафееўна, і хвіліны не падумаўшы, адмовілася, не пагналася за пасадай.

Можна, за ўменне лічаць яе тут лепшай? Можна, за тое, што ў адсутнасць майстра заўсёды выконвае яго абавязкі? І ў гэтым, здаецца, нічога асаблівага. За два дзесяцігоддзі ўсяму можна навучыцца.

Прафесія Баданінай па штатным раскладзе — земляроб.

Пры гэтым слове ўяўляеш калгаснае поле вясною, прыемны водар узаранай зямлі. У цэху ж і зімой, і ўлетку зямля аднолькавая — сухая, гарэлая, з рознымі прымешкамі для трываласці апок. Яна па некалькі разоў ідзе ў перапрацоўку і зноў вяртаецца на земляробчы ўчастак, дзе ва ўмелых руках Баданінай і яе сябровак зноў набывае патрэбныя формы. Цяпер у іх ёсць надзейныя памочнікі — розныя механізмы, прыстасаванні. Многія аперацыі механізаваны, усё шырэй укараняецца аўтаматыка. Але галоўнае ў працы ліцейшчыкаў — гэта іх уменне і вопыт.

Бываюць напружаныя змены, калі больш апок патрабуецца.

— Зробім, дзяўчаты? — звяртаецца тады Лідзія Цімафееўна да Вольгі Мікалаеўны Бароўскай, Валянціны Іванаўны Чэрнік і іншых.

— А што тут пытацца? Трэба, значыць, трэба, — адказваюць яны. І працуюць спрытна, увішна, берагуць кожную хвіліну.

А вернецца Лідзія Цімафееўна дадому — і стараецца выгляду не падаваць, што стамілася. Спытаюць: «Як сёння змена прайшла?» Яна адказвае: «Як звычайна. Толькі крыху больш апок паспелі зрабіць».

Нярэдка на ўчастак прыходзіць Анатоць Міхайлавіч.

— Што, можа, памагчы? — пытае жартам.

Лідзія Цімафееўна ўсміхаецца: «А ў самога як, ці спраўляешся?»

Канешне, гэта таксама жарт. У мужа на вагранцы заўсёды парадак. Добра ведае Анатоць Міхайлавіч ліцейную справу. Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР яго ўзнагародзілі як лепшага завальшчыка шыхты.

Чвэрць стагоддзя яны прайшлі разам. Як у песні — і нягоды, і радасць — усё папалам. Час, пра які марылі ў пачатку гэтага шляху, настаў. Абаім ёсць чым ганарыцца.

...Ціха і ўтульна ў пакоі. Радзімпрыёмнік даносіць задушэўную мелодыю. Лідзія Цімафееўна акуратна складае газету з артыкулам сына. Перачытала, і ўсё жыццё ўспомнілася. Так, многа перажыта. А што наперадзе? Цэху патрэбны яе ўменне, вопыт. Растуць дзеці, уступаюць у самастойнае жыццё. Для маці найвялікшае жаданне бачыць іх паважанымі людзьмі. Хоць сыны ўжо дарослыя, аднак бацькоўскае дапамога, парада, ласка ім патрэбны. Прыклад бацькоўскі — таксама. І новым шчасцем для Лідзіі Цімафееўны, Анатоля Міхайлавіча будзе людская пахвала іхнім сынам.

М. ЛАЛЫКА

Следчы Марыя Камоза.

СПРАВА
№.....

—Н АША Маша гучна плача... Табе вядома, што такія вершыкі—не пра следчых?

А Маша плакала, не сароме-чыся, як дзяўчынка з вершыка...

У дыплеме буйнымі літарамі, быццам для кпінаў: прававед. Але дыплом—палова справы: прававедаў робяць не дыпламы—гады працы. І як перамога ў першым баі нараджае іншы раз палкаводца, так першая справа следчага або становіцца кампасам у заблытаным лабірынце, або выбівае чалавека з каляіны.

Яе першы бой закончыўся не паражэннем, не,—але ён быў крыху няправільна сыграны тактычна.

Нейкія Бараноўскі і Пятроў залезлі ў чужую кватэру—забралі плашч, паліто, касцюмы, потым з хлява сцягнулі трох курыц. Калі абодва яны сталі перад следчым, украдзеныя рэчы і чубаткі былі ўжо «рэалізаваны».

Бараноўскі спачатку «раскалоўся»: так, хадзілі «на справу» з Пятровым. Але потым катэгарычна адмовіўся ад сваіх паказанняў.

Вось у такім стане крымінальная справа па абвінавачанню Міхаіла Бараноўскага ў крадзяжы асабістай маёмасці грамадзян трапіла да Машы Камозы.

Маладой дзяўчыне ўніверсітэцкі дыплом здаваўся ключом ад храма Феміды. Папка са справай Бараноўскага ўжо чакала яе на стала—працоколы допытаў, паказанні пацярпеўшых, вынікі аналізаў, экспертыз.

...Бараноўскі адмаўляецца ад саўдзельніка. Але чаму ён «прадаў» яго тады, на першых допытах? І што за тып—гэты Пятроў?

Цяпер Машу не здзівіш такімі прапарцыямі, а тады яна аж войкнула: трыццаць тры гады судзімасці ў чалавека ў агульнай колькасці—за хуліганства, крадзяжы, рабункі і іншыя злачынствы, а самому ледзь за трыццаць шэсць пераваліла. Першы бой ёй, нава-спечанаму следчаму, даваўся весці з вопытным, спрактыкаваным злачынцам.

Колькі ўсё ж было жулікаў—двое ці адзін?

Перш за ўсё—украдзеныя рэчы адзін панесці не мог. І потым—гаспадары, у кватэры якіх адбыўся крадзеж, прачнуўшыся ноччу, паспелі заўважыць два мужчынскія цені.

Выезды да месца здарэння, пошукі і апрацоўка слядоў, вочныя стаўкі: Бараноўскі—Пятроў, Бараноўскі—пацярпеўшыя, Пятроў—пацярпеўшыя. У Бараноўскага ў горадзе нявеста—Маша выкарыстоўвае яе ўплыў на арыштаванага жаніха.

Бараноўскі, не дачакаўшыся перадачы ад саўдзельніка і падумаўшы, што той знік, выклаў следчаму ўсё, як было. Але Пятроў аб'явіўся, і Бараноўскі ад усяго адмовіўся.

Трэба развязаць язык Пятрову. Вось ён сядзіць перад ёй, цераз стол—самаўпэўнены, нахабны. Маша глядзіць яму ў вочы, Маша гатова да бою... І яна атакуе:

— Будзеш шчыры—да арышту справа не дойдзе, пачнеш маніць—арыштую сёння ж. Глядзі, што табе зручней—з трыццаці-трохгадовым стажам судзімасці!

Пятроў выкладвае ўсё як ёсць. Маша стрымала слова. Справа пайшла ў суд без абвінавачага заключэння аб прызнанні Пятрова небяспечным рэцыдывістам. Пятроў даваў на судзе праўдзівыя паказанні. А суд... вярнуў пухлую папку следчаму Камозе—на даследаванне.

Справа, якую вярнулі на даследаванне,—вялікі брак у рабоце следчага. Як заўсёды, суд кіраваўся вышэйшымі грамадскімі інтарэсамі: нельга, каб небяспечны рэцыдывіст беспакarana фланіраваў па гарадскіх тратуарах!

Так, Маша дапусціла тактычную памылку: каб выйграць бой, яна паабяцала злачынцу тое, чаго не мела права абяцаць. А не арыштаваўшы Пятрова, зрабіла новы, з прафесійнага пункту гледжання, грубы пралік.

І вось яна плакала ад злосці на сваю бездапаможнасць, слёзы капалі на «Справу №...», расплываючыся па рыхлым кардоне. Калегі, што стаялі побач, не сучашалі: яна сама павінна ўсё перажыць і зразумець, а іхняе маўчанне дабаўляла крыўды і слёз—яна ж была амаль дзяўчынка і не паспела яшчэ засвоіць, што следчаму плакаць не гожа...

Бараноўскі слаў потым з калоніі пісьмы і паштоўкі: віншаваў з рознымі святамі, каяўся, прасіў закінуць аб ім слоўца перад нявестай. А нядаўна, адразу пасля вызвалення, уваліўся ў кабінет, сеў на тое самае крэсла, з якога перабраўся калісьці на лаву падсудных, і загаварыў усхвалявана, шчыра—аб перажытым і перадуманым, аб цвёрдым намеры «завязаць».

Марыя Міхайлаўна не забылася пра цяжкі лёс Бараноўскага, пра яго горкае, без бацькі і маці, дзяцінства. Адбыўшы тэрмін пакарання, ён прыйшоў прасіць дапамогі, і яна першая дапамагла яму: уладкавала на работу, цвёрда паставіла на ногі.

Пры расследаванні злачынстваў хітра пераплятаецца лёс самых розных людзей. Не пасягнуць на чалавечую годнасць невінаватага,

дапытаць дзесяткі сведак, якія іншы раз даюць самыя супярэчлівыя паказанні, змесці ўсё шалупінне маны, нагрувашчанай злачынцам, даказаць яму ж, паддоследнаму, ягоную віну—гэта толькі часцінка таго паняцця: без браку. Абвостраная ўважлівасць, тактоўнасць, цяроплівасць, жалезная логіка—вось без чаго тут не абыходзіцца. А бывае ж яшчэ: злачынец такога коніка выкіне... Спекулянтка Барсукова прыкінулася вар'яткай, білася галавой аб стол, пластам ляжала на падлозе ў кабінете следчага. Арыштаваны хуліган Карцераў, убачыўшы Марыю Міхайлаўну, нахабна ўхмыльнуўся: «Дзе такое птушанятка знайшлі? Я ёй хутка сапсую кар'еру...» Гэта таксама будні следчага—мілай, ветлівай жанчыны, што ўзваліла на свае плечы неймаверны цяжар і з гонарам нясе нялёгкую міліцэйскую службу.

Пяць гадоў у міліцыі... Якім далёкім здаецца тая, першая, справа, абмытая слязьмі... І ўжо зусім далёкім, быццам за гарызонтам памяці—Мінск, універсітэт.

Марыя Міхайлаўна не хапае часу. Марыя Міхайлаўна Камоза спецыялізуецца на справах аб крадзяжах. Цяжкая, карпатлівая работа.

Лісткі календара на стала запоўнены лічбамі і прозвішчамі—распланавана кожная гадзіна работы: каго і ў які час прыняць, дапытаць, якія дакументы выверыць... Марыя Міхайлаўна стомлена адкідаецца на спінку крэсла—заканчваецца цяжкі, напружаны дзень. А ў вузкую шчыліну прачыненых дзвярэй нясмела ўціскаецца нейкі мужчына, маруднымі крокамі падыходзіць да стала.

— Шчэрбін?

— Ён самы.

— Сядайце, Шчэрбін. Я вас выклікала вось для чаго...

З Украіны прыйшоў пакет: у Кіеўскім і Магілёўскім бюро падарожжаў раскрасаліся грашовыя сродкі. Трэба знайсці віноўнікаў.

— Вось што, Шчэрбін, у 1967 годзе вы ўзначальвалі групу магілёўскіх турыстаў, якія ездзілі ў Кіеў, так?

— Так...

— Вось зірніце на дакументы—ваш подпіс?

— Мой...

— Як пералічваліся грошы з Магілёва ў Кіеў? У якой гасцініцы вы жылі? Дзе харчаваліся?

Ідзе допыт. За прозвішчам Шчэрбіна на календары яшчэ некалькі лічбаў і прозвішчаў. А сонца хутка ўпадзе за гарызонт...

Дзявочыя рукі

Усевалад Аўчыннікаў

Мал. Ю. Пучынскага.

«Галіна сакуры» — так назваў свае нататкі пра Японію, пра яе людзей Усевалад Аўчыннікаў. Гэты цікавы твор надрукаваны ў лютаўскім і сакавіцкім нумарах часопіса «Новый мир» за 1970 год. У раздзеле «Дзявочыя рукі» расказваецца пра японскую дзяўчыну-работніцу, пра яе нялёгкі лёс.

Цёмныя ад часу слупы імкнуліся ўгару і губляліся ў велічным паўзмроку.

— Гляньце на гэтыя кроквы і апоры, — гаварыў гід. — Храм Хангандзін — найвялікшае драўлянае збудаванне ў Кіота, адно з самых буйнейшых у свеце. Здарыцца пажар — у Японіі ўжо не знойдзеш такіх векавых ствалоў. Ды і ў ранейшыя часы адшукаць іх было нялёгка. А калі прывезлі, будаўнікам было не пад сілу падняць гэтакія цяжары. Як жа ўдалося зрабіць гэта? Дзякуючы жанчынам. Сорак тысяч японак абстрыглі валасы і сплялі з іх канат нябачанай даўжыні трываласці. Пры яго дапамозе восемдзесят апорных слупоў былі ўстаноўлены, бэлькі падняты і ўмацаваны. Вось ён, гэты канат. Звярніце ўвагу на даўжыню валасоў. Жанчыны ўкладвалі іх тады ў высокія складаныя прычоскі, якія цяперносяць толькі гейшы...

Гіда слухалі не вельмі ўважліва, але варта было яму сказаць слова «гейша», як пасыпаліся пытанні. Юнак ледзьве паспяваў адказваць.

Турысты з-за акіяна — табуны старых панюў, што як мага стараюцца маладзіцца, і гарластых стракатых старых пані — вандруюць па Японіі, спяшаючыся ўгледзець аплачаную спаўна порцыю «ўсходняй экзотыкі», абавязковым элементам якой з'яўляецца жанчына ў кіmano.

У Нагасакі іх вядуць да «доміка Чыю-Чыю-Сан». У Кіота ім паказваюць гейш, у Фукуока яны захапляюцца вялізнымі багата ўбранымі лялькамі — гэта ж наглядны дапаможнік да апавяданняў пра японак!

— Падумаць толькі, такія лялечкі! — дзівіцца сівая амерыканка, пачуўшы прытчу пра будаўніцтва Хангандзі.

Здзіўляючыся, што косы сарака тысяч японак памаглі калісьці пабудаваць найвялікшы ў Кіота храм, шукальнік «ўсходняй экзотыкі» і не падумае пра сорак мільёнаў жаночых рук, што складаюць сёння дзве пятае рабочай сілы Японіі.

— Купіце гэты шоўк на ўспамін аб красунях старадаўняга Кіота! — кажуць іншаземцам, якія ўжо нагледзеліся на кіmano гейш.

А між тым апрача чайных дамоў, апрача помнікаў старажытнасці, куды возяць турыстаў, не менш выдатнай мясцінай Кіота можа лічыцца цэлы гарадскі раён.

Гэта Нісідзін, дзе на сонных з выгляду вулачках ад цямна да цямна чуваць стук саматужных ткацкіх станкоў. Механічны прывод тут — пакуль што такое ж невядомае

паняцце, як і прафсаюз. Аднак месца ў музеі вартыя не толькі дамарабныя станкі, але і тое, што ствараюць на іх рукі сарака тысяч ткачых.

— Скажыце, што цяжэй за ўсё даецца ў вашым рамястве?—спытаўся я ў адной з іх.

— Цяжэй за ўсё тканіна «туман»,—падумаўшы, адказала дзяўчына.—Ведаеце, ранишныя мроіва над вадой ды яшчэ бамбук пад ветрам, калі кожны лісточак у руху.

Стала сорамна, што я назваў рамяством тое, што па праву павінна звацца мастацтвам.

Здаецца, што ёсць агульнага паміж цеснымі каморкамі саматушнікаў і цэхамі ультрасучаснага радыёзавада, да якога ад Нісідзіна некалькі стагоддзяў і некалькі мінут? Высокія пралёты, лампы дзённага святла, музыка, якая заглушае мернае гудзенне вентылятараў...

Але на канвееры, які бясшумна пульсуюць, тыя ж віртуозныя пальцы, што і на прымітыўным ткацкім станку, ствараюць славу Японіі, не менш заслужаную, чым слава кіотскіх шаўкоў.

На дзяўчыне шэрая форменная блуза, валасы схаваны пад такі самы каптур. Да грудзей прыколаты жэтон з імем і асабістым нумарам—гэта таксама і пропуск у цэх. Засяроджана схілены твар асветлены толькі напалову, бо зыркае і халоднае ззянне люмінесцэнтных ламп накіравана перш за ўсё на яе рукі.

Доўгія, чуйныя пальцы шліфуюць лінзы для фоталікінаапаратаў, яны паяюць маленечкія правадочкі на зборцы каляровых тэлевізараў. Яны чаруюць над шаўковай і сінтэтычнай ніткай. І прыгажосць іх гэтаксама вартая быць апетай, як і іх умельства. Нават агрубевыя з цягам часу ад сялянскай або рыбацкай працы, з глыбокімі шрамамі і вузлаватымі сугавамі, рукі японцаў захоўваюць арыстакратычную вытанчанасць. А канвеер забірае сабе іхнюю найлепшую пару, патрабуючы дакладнасці рухаў, якая мяжуе з мастацтвам.

Дзявочыя рукі — менавіта яны зацвердзілі сёння за Японіяй славу «царства транзістараў», менавіта дзякуючы ім японская радыётэхніка, электроніка, оптыка, японскі тэкстыль прабілі сабе дарогу на сусветныя рынкі.

Сельскія дзяўчаты, якія на пяць—сем гадоў ідуць у горад, каб зарабіць сабе на пасаж, — гэта цэлы грамадскі

слой, гэта немалаважны фактар і ў сацыяльным і ў эканамічным быцці сучаснай Японіі.

Пераходзіць да вяселля на тэкстыльных фабрыках ўвайшло ў сялянак у звычай яшчэ з канца мінулага стагоддзя. Тут і хаваўся сакрэт таннасці японскіх тканін, што наваднілі і Азію, і Еўропу, і Амерыку ў перыяд паміж дзвюма сусветнымі войнамі. Аўтаматызацыя вытворчасці, пераход на канвеер дазволілі расшырыць сферу ўжывання гэтай «сакрэтнай зброі».

З пятнаццаці гадоў, пасля абавязковай дзевяцікласнай адукацыі, закон афіцыйна дазваляе моладзі наймацца на работу. Гэтым пятнаццацігадовым дзяўчатам няма патрэбы ехаць куды вочы глядзяць. Вярбоўшчыкі адчайна канкурыруюць паміж сабою і атакуюць сельскія школы.

Каб уцяміць, чым так падабаюцца прадпрыемствам дзявочыя рукі, глянем на працу на канвеера вачамі маладых сялянак. Усіх іх, як правіла, штурхае ў горад адно і тое. Каб справіць вяселле, трэба выдаткаваць у дваццаць разоў больш грошай, чым дзяўчына можа зарабіць за месяц. Вось непарушная традыцыя, якую хочаш не хочаш трэба захоўваць.

Даныя ўсеабдымнай японскай статыстыкі сведчаць, што ў краіне штогод адбываецца каля мільёна вяселляў, і кожнае з іх каштуе ў сярэднім па пяцьсот тысяч іен. З гэтай сумы сто пяцьдзесят тысяч ідзе непасрэдна на цырымонію і пачастунак, пяцьдзесят тысяч на абавязковае, хача б трох—пяцідзённае вясельнае падарожжа, дзвесце пяцьдзесят тысяч — на маблю і хатняе начынне — усё гэта павінна набыць нявеста, — і яшчэ пяцьдзесят тысяч на іншыя выдаткі.

Не будзем гаварыць тут пра вартасці і недахопы звычайныя, што звязвае з вяселлем самыя вялікія выдаткі ў жыцці чалавека. Падкрэслім толькі, што ён існуе як немалаважны сацыялагічны фактар, які нельга скідаць з рахунку.

Характэрна для Японіі і іншае. Сельскія дзяўчаты не лічаць гады працы на фабрыцы прыступкай, каб назаўсёды астацца ў горадзе, выйсці там замуж.

Пераважная большасць дзятуль цалкам спадзяецца на тое, што бацькі самі прысватаюць ім жаніха з землякоў. Так што вяселле на заробленыя ў горадзе грошы спраўляецца, як правіла, у вёсцы. У гэтым яшчэ адзін прыклад падспуднага ўплыву спрад-

вечных традыцый на спосаб жыцця японцаў. (Да таго ж маладой сям'і папросту цяжка асталявацца ў горадзе, бо жыллё непамерна дарагое.)

Дзяўчына пакідае вёску, каб зноў туды вярнуцца. Гадзі на фабрыцы для яе ведама часовая паласа ў жыцці. Гэты звычай працаваць на канвеера толькі да замужства ў спалучэнні з традыцыйнай японскай сістэмай аплаты за стаж і зрабіў дзявочыя рукі найбольш прыбытковымі для наймальнікаў.

Па-першае, зарплата такой работніцы заўсёды застаецца самай нізкай. А па-другое, яе лёгка ўгаварыць нават гэтыя грошы напалову пакідаць у касе прадпрыемства, калі прапанаваць ёй больш высокі працэнт у параўнанні са звычайным банкам.

Маладую сялянку ашаламляюць разлікам: калі яна дасць згоду падпісаць такое абавязацельства, праз пяць—сем гадоў у яе накопіцца жаданая сума, якая па сельскіх паняццях здаецца недасягальнай. Прычым не трэба непакоіцца: збяру ці не збяру? Ці хоць грошай дажыць да зарплаты?

За месца ў інтэрнаце, за рыс і міску супу ў заводскай сталовай — за ўсё вылічаць пры разліку, так што на рукі выдаюць толькі дробязь на кішанёвыя выдаткі.

Казарменнае становішча, харчаванне з катла — усё гэта задумана не толькі для таго, каб дзяўчатам было лягчэй набіраць сабе на пасаж, але і для таго, каб прасцей было трымаць іх у падначаленні. Пакуль пазнаёмліся, жывіліся, агледзеліся — тры гады мінулі, дык навошта ўжо тут патрабаваць нейкіх перамен і ісці насупраць плыні, калі асталася толькі палова тэрміну?

Іншая справа майстры, наладчыкі, кваліфікацыя якіх патрэбна для бесперабойнай работы паточных ліній. Гэта свайго роду унтар-афіцэрскае касцяк, яго задобрываюць высокай зарплатай, штучна падтрымліваючы адчужанасць паміж «сталым» і «пераменным» саставам. На прадпрыемствах, дзе скарыстоўваюцца дзявочыя рукі, работніцы стараюцца пераканаць, што прафсаюзы — наогул справа не жаночая.

Вось разлік, які грунтуецца на афіцыйнай урадавай статыстыцы. У Японіі цяпер працуюць дваццаць мільёнаў жанчын, у тым ліку дзевяць мільёнаў — па найму, прычым шэсць мільёнаў з іх не аб'яднаны ні ў якія прафсаюзы. Калі прыгадаць, што

ў краіне штогод бывае мільён вяселляў і што маладыя японкі працуюць на канвеерах, каб сабраць сабе на пасаж, у сярэднім шэсць год, зусім грунтоўным будзе вывад, што менавіта шэсць мільёнаў будучых нявест даюць прадпрыемствам самыя дзяшавыя і спрытныя рабочыя рукі.

Вядома, большасць японцаў шукае заробку і пасля замужства. Яны толькі пераходзяць у іншы разрад працаўніц, у лік тых адзінаццаці мільёнаў жанчын, што заняты ў «сямейнай вытворчасці».

Купляючы каляровыя гравюры вялікіх майстроў мінулага Хакусі або Хірасіге, іншаземныя турысты любяць філасофстваваць пра нязменнасць аблічча Японіі. Усё гэтак жа, як і раней, адцяняюць сіняву веснавога неба, снягі Фудзі і першыя ружовыя суквецці сакуры. Гэтак жа каларытна выглядаюць сагнутыя постаці ў саломяных капелюшах сярод бласку залітых вадой рысавых палёў. Бо ўсё яшчэ няма машыны, якая магла б замяніць чуйнасць чалавечай рукі, якая здольна глыбока пасадзіць куст расады ў халодную вадкую гразь і не пашкодзіць пры гэтым ніводнай кволай сцябліні.

Усё гэтак жа расшываюць серабрыстую гладзь палёў роўным зялёным узорам. Каб заўважыць перамену, трэба падысці і ўгледзецца: чымі рукамі? З вёскі пайшла моладзь. Мужчыны, узараўшы зямлю, таксама спяшаюцца ў заробкі да жніва: у горадзе праца аплатаецца ўчацвёра даражэй.

Астаюцца жанчыны. Ім няма калі займацца параўнаннямі, ім трэба гадаваць дзяцей, цягнуць гаспадарку. Ім таксама даводзіцца цяпер браць на сябе самае цяжкае звязно ў старадаўнім ланцугу сельскагаспадарчых работ.

Ну, а дзяўчаты з гарадскіх сем'яў? Іх таксама па розных выдуманых прычынах пасля замужства пераводзяць у разрад «пачасовых», або «няштатных», работніц з відавочнай мэтай: прывязаць жанчын да нізкай зарплаты, пазбавіць іх надбавак за стаж, а таксама іншых заваў, здабытых прафсаюзамі ва ўпорнай барацьбе. Сярэдняя зарплата жанчын у краіне ўдвая меншая, чым у мужчын. Сорак тысяч японцаў, што памагалі збудаваць храм Хангандзі, сталі легендай. Але ці справядліва ацэнены цяжар, які падымаюць сорак мільёнаў жаночых рук у нашы дні?

КАВАІАК ЯЕ ЖЫЦЦЯ

Сёння першы раз ацялілася Красуля. Яна стаяла ў пустым і ад гэтага вялізным кароўніку і касавурыла вільготнае сумнае вока на загарадку, за якой на слабенькіх ножках стаяла цялятка.

Праз расчыненыя насцеж дзверы праляцеў цёплы летні ветрык, прашалася ў недзе ля столі, пагойдаў сцяблінкі зялёнага жыта, што звісалі з кармушак, падняў з падлогі свежае пілавінне, закруціў, сыпануў у другім месцы і, быццам упэўніўшыся, што цяпер тут парадак, усё прыгатавана да прыходу кароў, паляцеў далей.

А цялятка задрыжэла. Зіна ўзяла сухую чыстую анучку і зноў стала абціраць яго, каб хутчэй сагрэлася.

Замычэла Красуля—працяжна, нібы прыслухоўваючыся да новага, непрывычнага свайго голасу.

Абціршы цялятка, Зіна насыпала ў вядро аўсянай мукі, адкруціла кран з гарачай вадой, размяшала, падліла халоднай вады, каб не было гарача, і панесла пойма карове. Тая не стала піць. Не прывыкла.

— Пі, дурненькая! Табе ж трэба...

Потым цёплай мокрай чыстай анучкай працёрла вымя, прамасіравала, прысела даіць.

Карова спалохана пераступіла нагамі.

— Не хвалюйся, я твайго сыночка нападць хачу. А ты стой, не звяртай на мяне ўвагі!

І карова сціхла, быццам сапраўды зразумела словы жанчыны, а можа проста ціхі, прывычны голас супакоў яе.

У дно даёнки з сілай ударыліся тонкія жоўтыя-жоўтыя струменьчыкі малака.

— Харошае малачко ў цябе будзе, тлустасе,—гаварыла між тым Зіна.

Надаіўшы літры са два малодзіва, пачала паіць цялятка. Яно, дурное, адварочвала пысу, матала галавой, ўпіраючыся ў падлогу пярэднімі ножкамі...

Знадворку пачуўся тупат, прыйшлі каровы, важныя, з раздутымі пасля пашы бакамі. Зіна навязала іх, усе сорак шэсць. А даіць не стала. Даіла ўжо другая даярка, з другой змены, яе напарніца Люба Ціткова.

Зіна зайшла ў пакойчык тут жа, пры кароўніку, каб прывесці сябе ў парадак, перш чым ісці дадому. На сцяне вісеў вымпел: «Лепшай ферме. За высокія паказчыкі ў сацыялістычным спаборніцтве». Ля сцяны стаялі вялізныя бліскучыя чаны, у якія па чыстых празрыстых трубах з кароўніка бегла малако. Гудзелі вакуумныя ўстаноўкі. Ішла дойка.

Загачыца фермы Ксеня Якаўлеўна Коласава прымацоўвала да сцяны «Маланку», у якой гаварылася пра ўзнагароджанне калгаса Ленінскай юбілейнай ганаровай граматай ЦК КПСС і ВЦСПС, і вешала плакат. На ім было напісана: «Віншваем з працоўнай перамогай даярак: Макеенка Т. Я., Яначкіну Г. Н., Міраносаву З. І., якія пры механічным даенні атрымалі па 16 кг малака ад кожнай каровы».

16 кілаграмаў за дзень. Гэта за месяц будзе якраз столькі, колькі надойвалі ад каровы за год тады, калі яна, Зіна Міраносава, прыйшла на ферму. Дваццаць гадоў назад...

— Дачку ў піянерскі лагер запісаць?—спытала ў яе Ксеня Якаўлеўна.

На хвілінку задумалася Зіна: пуста будзе без Людкі ў хаце. Чатыры пакоі—і яны з маці, Фядорай Кандратаўнай, толькі ўдваіх. Але ж няхай паскача гэта каза з сяброўкамі, веселей ёй будзе. А яны ўжо як-небудзь перасумуюць месяц.

— Пішыце. Няхай адпачне.

— То праз тыдзень ехаць трэба.

Кінула галавой у знак згоды.

Выйшла з кароўніка. Прыплюшчыла вочы на яркае сонца. Глянула на гадзіннік—стрэлкі паказвалі роўна адну гадзіну. А яе работа на сёння ўжо закончылася.

Яна ішла па асфальтаванай шашы і думала, што ў яе яшчэ процьма часу і што можна будзе ў горад з'ездзіць, купіць Людцы якую абноўку да лагера. Можна і ў калгасным магазіне, у «Лянку», паглядзець. Але ж не, у горадзе, напэўна, выбар большы. А аўтобус кожныя пяць хвілін бегае.

Потым яна сходзіць па сваіх грамадскіх справах: мірыць двух суседзяў, што паспрачаліся праз нейкую дробязь. І—будзе адпачываць.

Зноў успомніла пра бычка, як ён упіраўся і не хацеў піць першы раз.

Усё цяжка рабіць першы раз...

І ім, даяркам, было цяжка першы раз, калі панаставілі на ферме ўсю гэту механізацыю, усе гэтыя вакуумы. Слова якое незразумелае, непрывычнае, новае тады было. І страшна рабілася, ці справяцца яны. Гэта цяпер добра: вучылішчы механізацыі сталі абучаць і даярак для механізаваных ферм. А яны вучыліся, як кажуць, не адыходзячы ад станка. І не так цяжка, як боязна было брацца за новае. А тут яшчэ чутак колькі хадзіла: нібыта каровы псуюцца ад ме-

ханічнай дойкі, не ўсё малако аддаюць. Цяпер Зіна ведае: трэба ўмець узяць гэтае самае малако, на тое ты і даярка.

Цяпер Зіна можа лекцыі чытаць, як раздойваць кароў пасля ацёлу, як дзесяць дзён даіць уручную па чатыры—пяць разоў на дзень, калі добрая карова, ды масіраваць вымя і перад дойкай, і ў час дойкі, і пасля яе. Як выціраць яго потым чыстай анучкай, змазваць вазелінам, каб не забрусла, не пачырванела, каб мяккае было. І за саскамі сачыць трэба, як выйдуць каровы на пашу вясною: ад ветру трэскаюцца саскі. Ты і сачы: як толькі пачынаюць яны не гладкімі, шурпатымі рабіцца—маж вазелінам пасля дойкі. Ён хутка гоіць. Ну, а тое, што даіць механічна лепей, што рукі не б'яць, не гудуць пасля дойкі—цяпер пра гэта і гаворкі няма. Цяпер усе рады, што механізацыя ёсць на ферме. І што ў дзве змены працуюць, таксама рады. І гэта спярша ўводзілася са скрыпам. Баяліся даяркі, што зарабляць менш стануць. Не, не менш. Летась Зіне па 160 рублёў чыстымі прыйшлося на кожны месяц. Гэта з прэміямі разам. А летам, калі малака больш, і да двухсот заробкі даходзяць. Зусім не мала, калі і свая кароўка дома ёсць, і парсюкі, і куры.

Таму змагла Зіна і хату новую паставіць, і паравое ацяпленне правесці, каб пылу не было ад печы, ды дыму, ды копаці, і абставіць хату не горш, як у горадзе, паліраванай мэбляй. І ўсё адна, ад сваіх жаночых рук...

Магла быць не адна. Мог побач быць чалавек, бацька Людзі. Тады яшчэ і Людзі не было. Чакалі толькі яе. Яна чакала, а ён піў гарэлку. Кожны дзень п'яны. Усё прапіваў, што на вочы трапляла. Цярпела Зіна, плакала, прасіла, потым не вытрывала. Рапты: не прападу! І з дзіцем не прападу. Лепей адной быць, чым з такім. І выгнала. І не прапала.

Цяжка было, пакуль Людка на ножкі не ўстала. А потым нічога. Дзяўчынка харошая вырасла. У сёмым класе ўжо. Паважае маці і бабулю, памагае ім.

Вось так і жывуць у адной хаце дзве маткі, дзве дачкі, а ўсяго—трое.

Раніцай на ферму прыходзіў старшыня калгаса Міхаіл Іосіфавіч Кац, Герой Сацыялістычнай Працы. Прывеў на экскурсію студэнтаў Гарадоцкага тэхнікума механізацыі сельскай гаспадаркі. Спытаў у Зіны, як справы, мо што трэба. Заўсёды ён так. Мог бы і пазваніць з канторы на ферму. А ён сам глядзіць. З гэтага пачынае дзень. А калі куды ад'язджае па справах, дык і машына ў яго радыёфікаваная. Калі што—адразу яго знойдуць, паведамаць.

Старшыня вадзіў па кароўніку экскурсантаў, паказваў, расказваў. А Зіна ўспомніла, як дзесяць гадоў назад і яна хадзіла вось так у падмаскоўным калгасе, глядзела на такую самую, як у іх цяпер, ферму і дзівілася ў душы. І нават не думала, што якраз на такой будзе сама працаваць. А яшчэ ж і не гэткая ферма будзе. Хутка толькі кнопкі будзе націскаць даярка, а кармы самі да кармушак паплывуць, столькі, колькі трэба.

Нездарма ж першым пунктам у аба-

вязацельствах на гэты год запісана: «Значна павысіць узровень механізацыі ўсіх сельскагаспадарчых работ. Забяспечыць комплексную механізацыю працаёмкіх працэсаў у жывёлагадоўлі на ўсіх фермах». А яшчэ запісана: атрымаць па 40 цэнтнераў збожжа з гектара і прадаць дзяржаве тры планы, атрымаць 2250 тон малака, 110 тон мяса, 1250 тысяч яек. Усе гэтыя лічбы перад канторай на стэндзе напісаны. Каб усе бачылі. І Зіна ведае: усё так і будзе. Бо з таго часу, як старшынёй стаў Міхаіл Ісакавіч, заўсёды выконвалі тое, што абяцалі.

Неяк Зіна задумалася: чаму так? Чаму раней не выконвалі абавязацельстваў, ды і не такія высокія яны былі, а цяпер выконваюць? Хіба людзі іншыя сталі? Хіба яна стала другой, не такая, як раней, ці больш стала працаваць?

Вось старшыня ўсё гаворыць ім, даяркам: «Толькі ад вас залежаць надой малака». Вядома ж, ад даярак. Але не толькі ад іх. Хіба ад тых кароў, што былі калісьці ў калгасе, можна было па 4000 кілаграмаў малака за год надаць? Не. Каровы цяпер іншыя, племянныя, высокамалочныя. Такім статак стаў не адразу. Паступова адбіраліся лепшыя каровы, ад іх гадавалі цялушак. Куплялі пародзістых.

Цяпер ужо да іх звяртаюцца суседні і далёкія калгасы: «Прадайце вашых цялушак». І прадаюць. Няхай усюды добрыя фермы будуць.

Карміць кароў па-навуковаму сталі, у залежнасці ад вагі і ад надою. Кармоў хапае. Сёлета аж да чэрвеня давалі летаўню бульбу.

Стараюцца людзі, працуюць. І жывуць так, што раней, адразу пасля вайны, нават марыць не маглі пра такое жыццё.

А нядаўна быў сход. Цікавы сход. Вырашалі нязвычайнае пытанне: на беразе Чорнага мора, у Ялце, будуюцца міжкалгасны санаторый. Мець там калгасу свае пастаянныя месцы або не мець? Калі мець, то колькі?

Першая палова пытання была вырашана хутка: мець! А вось колькі? На кожнае месца трэба перавесці будаўнікам тысячу рублёў.

Перавалі 18 тысяч.

Гэта не калгаснікі калгасу, гэта калгас калгаснікам.

Зіна збочыла з дарогі, паднялася на ўзгорак. Вось яна і дома. Тут яе чакаюць цішыня, прахалода, спакой, адпачынак пасля працоўнай змены.

Насупраць заканчваецца будаўніцтва другога двухпавярховага дома для калгаснікаў з усімі выгодамі. Побач — будзе гандлёвы цэнтр: прамтаварны магазін, прадуктовы, сталовая, вячэрні рэстаран. У «Лянку» будзе гаспадарчы магазін. Вырасце новы двухпавярховы будынак — праўленне калгаса і сельпо, новы камбінат бытавога абслугоўвання.

І усё гэта будзе.

Азірнулася Зіна — на другім узгорку, цераз дарогу, справа, сярод зялёнай травы, бялее другі яе дом — ферма, яе шматгадовая трылога, кавалак яе жыцця.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Калгас імя Чырвонай Арміі,
Віцебскі раён

Аляксандра Фёдаруна Нічыпар.

ПРЫЁМ- НЫ ДЗЕНЬ МІНІСТ- РА

Калі на сваім шляху сустракаеш многа, вельмі многа людзей, у пераважнасці добрых, — мы ж пішам на старонках часопіса больш за ўсё пра лепшых людзей, — кожная сустрэча з новым чалавекам, пра якога, магчыма, даведзеца расказаць, выклікае заўсёды вострую, павышаную цікавасць. З першай хвіліны... Нават сама я не заўважыла, як пільна з першай хвіліны гэтай афіцыйнай, дзелавой сустрэчы — у Доме мадэлей адбывалася прэс-канферэнцыя міністра лёгкай прамысловасці — я вельмі ўважліва, не адрываючы позірку, глядзела на Аляксандра Фёдаруна Нічыпар. Слухала яе адказы на пытанні журналістаў, яе расказ пра дасягненні і надзённыя задачы прадпрыемстваў, якія апрацоўваюць і абуваюць нас, а думала, прызнацца, сваё...

Чалавек справы. І справы аб'ёмістай, клапатлівай, нават, можна сказаць, вялікай. Лёгкае прамысловасць — індустрыя для кожнага. Гэта абутак для мільёнаў людзей, гэта тысячы станкоў, машын, дзесяткі вялікіх і малых прадпрыемстваў, сотні цэхаў фабрык і заводаў і тысячы людзей, якія працуюць у гэтых цэхах. Міністр лёгкай прамысловасці — жанчына... Нікога не здзівіш, бадай, у наш час высокай пасадай жанчыны. І ўсё ж жанчына — міністр адной з галін прамысловасці і такой аператыўнай, такой неспакойнай галі-

ны — з'ява не такая ўжо звычайная, праўда?

Вось таму і глядзела я так уважліва на Аляксандру Фёдаруна і міжволі думала аб сваім, пачуўшы і такія вось лічбы:

...Лёгкае прамысловасць Беларусі — гэта 112 прадпрыемстваў, гэта амаль 150 тысяч чалавек, якія выпускаюць прадукцыю на 2,3 мільярда рублёў за год. Гэта:

— 38 мільёнаў парабутку,

— больш 200 млн. метраў тканін,

— больш 20 млн. швейных вырабаў,

— 115 млн. пар панчошных вырабаў,

— больш 73 млн. адзінак трыкатажу,

— 85 тысяч тон ільновалакна...

І кіруе выпускам усёй гэтай прадукцыі яна... Чымсьці падобная на настаўніцу, спачатку гэта толькі знешняе падабенства. Жывы, малады позірк вачэй у спалучэнні з той сівізной у валасах, што, як вядома, упрыгожвае жанчыну. Потым ужо больш, чым знешняе. Некалькі дзён я амаль што следам хадзіла за Аляксандрай Фёдарунай, сядзела на калегіі міністэрства, прысутнічала на яе прыёмных гадзінах і зразумела, як многа, на дзіва многа ў пасадзе міністра агульнага з прафесійнай настаўніцы.

Станкі, машыны, астра-намічныя лічбы прадукцыі, фінансавых выдаткаў... Усё гэта важна.

вельмі важна. Але над усім гэтым заўсёды былі і будуць людзі, іх характары, іх лёс, іх настрой і многае, многае іншае, што ад педагога да міністра павінен адчуваць, тонка ўлічваць, ураўнаважваць і накіроўваць кожны кіраўнік. Быць чалавекам тэхнічна пісьменным, мець такую выдатную памяць, як у Аляксандры Фёдараўны, трымаць, як кажуць, у галаве ўсе лічбы, тэрміны, ведаць дасканала эканоміку — гэта добра, вельмі добра. Але гэта яшчэ не талент.

Талент, сапраўдны талент кіраўніка такога вялікага маштаба, як мне здалося, зусім у іншым.

Абмяркоўваецца пытанне: тэхнічны прагрэс у лёгкай прамысловасці. У зале, дзе адбываецца калегія, сядзяць спецыялісты розных профіляў. Дакладвае загадчык аддзела міністэрства. Што зроблена ўжо, што будзе зроблена яшчэ, каб самыя найноўшыя станкі давалі самую найлепшую прадукцыю, каб назаўсёды развіталіся мы з тымі рэшткамі працаёмкіх ручных працэсаў, якія ёсць яшчэ на некаторых прадпрыемствах? Людзі працавалі над праектамі, думалі, — здаецца, ўлічылі ўсё, усё... Але вось тут, на калегіі, як у люстэрку, адлюстраваліся некаторыя недапрацоўкі, прагучэла слушная заўвага: а тыя станкі, якія сёння лічацца новымі, ці не будуць яны гады праз два — тры — а гутарка ідзе пра перспектывнае тэхнічнае абнаўленне нашай прамысловасці — маральна ўстарэлымі? Ці ўсё тут ўлічана? Пэўна, не зусім усё... Трэба яшчэ і яшчэ папрацаваць, яшчэ і яшчэ падумаць. Загадчык аддзела, які толькі што рабіў даклад, прыкметна нервуецца: праца была зроблена вялікая, некалькі месяцаў напружанасці ўсіх работнікаў аддзела, трэба было ўлічыць патрэбы ўсіх прадпрыемстваў, прадумаць рэальныя магчымасці... І вось зноў вяртацца да гэтага пытання. Каму такое прыемна?

— Нічога, Ніна Мікалаеўна, давядзецца яшчэ крыху папрацаваць. Спра-

ва ж, самі разумеюць, сур'ёзная. Колькі вам трэба дзеён на дапрацоўку?

І Ніна Мікалаеўна ўжо больш спакойна называе тэрмін.

Міністр не пагражае, не дакарае. Не павышае голасу. Работнікі міністэрства, прадстаўнікі камбінатаў і фабрык сядзяць за столікамі, а яна амаль увесь час стаіць, слухае, зрэдку нешта спытае, нешта падкажа, падзеліцца сваімі думкамі.

Гэты выраз увесь час думаючага твару, гэтая абсалютна спакойная заклапочанасць і некалькі разоў паўтораныя тут, на калегіі, такія спецыфічныя «настаўніцкія» словы «Хто возьмецца за гэтую (ці іншую) справу? Не чую прапаноў...» зноў і зноў нагадвалі пра педагога на пасадзе міністра.

...А назаўтра ў Аляксандры Фёдараўны быў прыёмны дзень. Ішлі да яе людзі, розныя людзі з рознымі пытаннямі. Баюся нарабіць Аляксандры Фёдараўне лішніх клопатаў, але, чэснае слова, не магу ўтрымацца, каб не сказаць: калі вы маеце непасрэднае дачыненне да лёгкай прамысловасці і калі ў вас што-небудзь не ладзіцца, і на месцы вы не змаглі вырашыць гэтае пытанне, калі вам штосьці вельмі і вельмі набалела, — ідзіце да свайго міністра. Спакойны, уважлівы, позірк сустрэне вас у гэтым кабінете. Разумная парада. Хуткае, дзелавое вырашэнне пытання, калі ваша патрабаванне ці просьба справядлівыя, вядома. Ні высакамернасці, ні таго, што Ленін некалі з гневам называў чванствам, вы не сустрэнеце тут, не ўбачыце ў абыходжанні міністра з людзьмі.

Чалавек, які маштабна, праблемна думае над складанымі тэхнічнымі пытаннямі, задачамі прамысловасці, гэтак жа праблемна і маштабна думае над лёсам тых, хто ідзе да яе са сваімі асабістымі справамі.

Дзве ткачыкі з камвольнага, крышку ўзвінчаныя, расчырванелыя, гатовыя вось зараз жа спрачацца, адстойваць, крыўдзіцца, сядваюць на крэслы перад

сталом міністра. Дзве «незамужнія ткачыкі» ў чарзе на атрыманне кватэр не стаяць, адзіночкі. А між тым, у кожнай з іх ёсць маці, з якой яны хацелі б жыць разам, працуюць яны на камвольным ужо даўно, зарабляюць добра і хацелі б пабудоваць сабе кааператыўныя кватэры. Адмовілі!

— Маюць мы на гэта права ці не? — з прыкметным выклікам звяртаюцца да міністра.

— Вядомая справа, маёце. Не трэба хвалявацца. Я ўдакладню, высветлю, пастараюся вам памагчы.

Выйшлі ткачыкі. І пакуль у кабінет не ўвайшоў наступны чалавек, Аляксандра Фёдараўна задумліва разважае, здаецца, сама з сабою, здаецца, нават забылася пра маю прысутнасць.

— Адзінокія жанчыны... Гэта ж такая праблема, усё яшчэ трывожная, усё яшчэ не вырашана. У такім узросце жыць у інтэрнаце, канешне, немагчыма. Кватэры трэба даваць у першую чаргу людзям сямейным, гэта таксама зразумела. А як быць з адзіночкамі? Адмахнуцца? Гэта ж лёс людзей!

Вось, ведаюць, на Аршанскім ільнокамбінаце знайшлі такі выхад: там будуць інтэрнаты па тыпу пансіянатаў, з асобнымі пакоямі, толькі калідорная сістэма агульная. Не самы лепшы, але ўсё-такі выхад. А вось у іншых месцах яшчэ не ўсё ў гэтым добра.

Яшчэ раз прыйшло мне на думку параўнанне з настаўніцай, калі слухала я размову міністра з дырэктарам аднаго вельмі буйнага камбіната, чалавекам заслужаным, вядомым у рэспубліцы, выдатным арганізатарам і кіраўніком. Чалавекам далёка не малым і вельмі хворым.

— Даруйце мне, Г. В., але мне здаецца, што вельмі ўжо апыкаецца і беражэце вы сваіх памочнікаў. Вось і гэтае пытанне, з якім вы прыйшлі зараз, хіба нельга было каму-небудзь іншаму, вашаму намесніку ці галоўнаму інжынеру, яго вырашыць? Усё сам, усё сваімі сіламі!

А ці не час вам паберагчы свае сілы? Гады ўжо не тыя...

— Ад вас вучуся, Аляксандра Фёдараўна. І вы ж усё сама, сама, — усміхаецца дырэктар камбіната.

І размова ідзе далей. Размова, у якой цяжка нават разабрацца старонняму чалавеку, бо яна працяг тых пытанняў і праблем, якія штодзённа, шточасна вырашае міністр з дырэктарамі прадпрыемстваў, з галоўнымі інжынерамі, з эканамістамі і фінансістамі, з прадстаўнікамі сумежных міністэрстваў і ведамстваў. Які складаны ланцуг спраў, узаемаадносін, праблем! А яшчэ неабходнасць і ўменне глядзець у заўтрашні дзень прамысловасці, і якой прамысловасці — што ў кожнага, кожны дзень на вачах, для кожнага — надзённая патрэба. Наша адзенне, абутак, тканіны.

За плячыма — жыццё... Ад рабфакаўскай дзяўчынкі — да міністра так можна было б коратка азначыць яго шлях. А калі ў дэталі, то паміж першай вяхой і апошняй ляжаць прыступкі звычайнай працоўнай біяграфіі. Інжынер, работнік апарата міністэрства, дырэктар Мінскага тонкасуконнага камбіната, работнік Саўнаргаса і нарэшце — міністр. Прыступкі службовыя, тыя, што далі веданне справы, уменне кіраваць...

А прыступкі біяграфіі чалавечай... Такія ж звычайныя, як і ў кожнай з нас. Маці двух сыноў, мае ўнукаў. Жонка вельмі хворага чалавека — гэта свой, асабісты і трывожны клопат, і сама яна пра гэта ніколі не гаворыць, гэта ведаюць іншыя, тыя, з кім яна працуе, і ўспамінаюць пра гэта, толькі, каб падкрэсліць яшчэ адну рысу характару Аляксандры Фёдараўны: уласныя трывогі ніколі не адбіваюцца на яе адносінах да людзей, на яе адносінах да працы. А можа якраз наадварот: робяць яе яшчэ больш чутлым, спагадлівым чалавекам, яшчэ больш простым, зямным. На такой высокай пасадзе.

А. УЛАДЗІМІРАВА

Фота Д. Цераханна.

Гімнастка Ірына Варган.

Заняткі ў гімнастычнай зале цалкам захапілі Ірынку. Аднак нагрузка аказалася непасильнай для дзесяцігадовай дзяўчынкі. Толькі праз год яна прызналася:

— Цяжка. І ў школе вучыцца, і музыкай займацца, і трэніравацца... Можна кінуць музыку?

Маці жахнулася: гіне яе мара зрабіць дачку музыкантай. Сказала цвёрда: не згодна! Бацька быў настроены інакш.

— Наўрад ці будзе з яе Эміль Гілельс. А паглядзі, Ліна, як змянілася наша дачушка, якая гібкая і спрытная стала, а паздаравела як! Давай не будзем ёй перашкаджаць.

А дзяўчынка не прызналася бацькам, як цяжка ёй на занятках гімнастыкай. Людміла Васільеўна, трэнер, спачатку не вельмі была задаволена сваёй новай вучаніцай. У Іры не аказалася тых якасцей, што ў спорце называюць «прыроднымі данымі». Яна была тоненькая дзяўчынка, але не вельмі гібкая. Трэба параіць ёй заняцца іншым відам спорту. Але як сказаць дзіцяці такое, калі яна глядзіць на цябе ўлюбёнымі вачыма, ловіць кожнае тваё слова і з запалам б'еца над, здаецца, невыканальнай для сябе задачай? Стараннасць Іры падкупіла. Трэнер стала аддаваць ёй больш увагі.

Вы ніколі не бачылі, як трэнеры па гімнастыцы распрацоўваюць у сваіх вучняў гнуткасць мышц? У гімнастаў гнуткасць называецца расцягнутасцю. Вось і прыходзіцца «расцягваць» кожную мышцу. Іншы раз становіцца страшна: здаецца, вось-вось пераломіцца нага, звільнецца ступня... Але гэта здаецца толькі пабочным. З кожным заняткам мышцы гімнаста становяцца больш эластычнымі, я б сказаў, універсальнымі. І ўжо на пальчыкі, быццам на пуанты, стаць лёгка і натуральна. І «шпагат» з кожным

МАЛОДШАЯ СЯСТРА

Пасля ўрокаў у трэці клас увайшла маладая жанчына, вельмі стройная, вельмі зграбная. Яна сказала:

— Падыходзьце, дзяўчаткі, да мяне бліжэй... Я трэнер па мастацкай гімнастыцы. Мяне завуць Людміла Васільеўна. Хто з вас хоча займацца самым прыгожым відам спорту? Ага, вы не ўсе ведаеце, што такое мастацкая гімнастыка... А балет ведаеце? Дык вось, мастацкая гімнастыка—малодшая сястра балета. Ну, каго запісаць?

Ірынка прыйшла дадому і доўга круцілася каля маці, нарэшце пахвалілася:

— Я запісалася ў секцыю гімнастыкі. Не будзеш, мама, на мяне сварыцца?

Ліна Васільеўна раззлавалася.

— Гэта што яшчэ за навіна? Чаму ў мяне не спыталася? Гімнастыка!.. Ты ж музыкай займаешся, пальцы трэба берагчы, а там на турніку круціцца прымусяць!..

— Мама, але ж мастацкая гімнастыка без турніка. Гэта як балет!

— Не і не! Ніякай гімнастыкі! Хопіць табе школы і музыкі.

Ірынка клялася, што будзе старацца і з усім справіцца. Маці доўга не згаджалася. Бацька, Фёдар Фёдаравіч, сказаў:

— Няхай паспрабуе. Не спадабаецца—кіне.

разам выходзіць лепей, і рукі і ногі нібы з падшыпнікамі ў суставах...

Мастацкая гімнастыка. Самы прыгожы від спорту, самы жаночы. Цяпер многія захапляюцца фігурным катаннем на каньках. Але гэтым відам спорту займаюцца і мужчыны таксама. А мастацкай гімнастыкай—толькі дзяўчаты і жанчыны. Гімнастыка-красуня! Сапраўды—малодшая сястра балета. Яе паклонніц называюць «мастачкамі», хаця больш правільна было б назваць іх танцаўшчыцамі. Практыкаванні, якія яны выконваюць, больш нагадваюць танец, чым спорт. У залежнасці ад характару выканаўцы, яны могуць быць лірычнымі, плаўнымі, у манеры пяхотнага вальса, або бурнымі, тэмпераментнымі, як бравурная мазурка.

Ірына Варган ішла да майстэрства павольна, але верна. Здалела вымуштраваць свае мышцы так, што яны сталі зусім гнуткія і паслухмяныя. Пазнаёмілася з харэаграфіяй. Мастацкая гімнастыка без харэаграфіі—не гімнастыка. Трэнер любіць вадзіць сваіх выхаванак на балетныя спектаклі. Па некалькі разоў глядзяць адну і тую ж пастаноўку: адзін раз задаюцца мэтай назіраць толькі работу рук, у другі раз—толькі работу ног. І да манеры розных выканаўцаў прыглядаюцца.

І без музыкі мастацкая гімнастыка—не гімнастыка. Заняткі музыкай, добра развітае пачуццё рытму аблегчылі Іры авалоданне спартыўным майстэрствам. Цяпер яна выконвае ўсе практыкаванні злітна з музыкай, кожнае выступленне ператвараецца ў адзіны спартыўна-харэаграфічна-музычны твор.

Поспехі Іры Варган на спаборніцтвах здзіўлялі тых, хто ведаў, як пачала дзяўчынка свой шлях у спорт. Яна выйгравала нават у больш здольных равесніц, у якіх пластыка рухаў паявілася, здаецца, разам з першымі зубамі. Каб не праявіла Людміла Васільеўна сардэчнай цеплыні, не было б у нас такой выдатнай гімнасткі, як Іра Варган.

У праграме гімнастак-мастачак шэсць відаў спаборніцтваў: чатыры абавязковыя (практыкаванні без прадмета, практыкаванні з прадметам—мячом і абручом, акрабатычныя практыкаванні) і два адвольныя (без прадмета і з абручом). Шэсць складаных выпрабаванняў майстэрства і валявых якасцей.

Вось гутару з ёю. Перада мною сядзіць вельмі мілая блакітнавокая дзяўчына, высокі лоб абрамлены расчэсанымі на рад цёмнымі валасамі. З выгляду зусім кволая і нічым не прыкметная дзяўчынка. Ды ці тая гэта Варган, якую я заўсёды з захапленнем бачу на гімнастычным дыване? У гімнастычным трыко яна выглядае больш рослай і сталай.

Яна выходзіць на дыван збялелая ад хвалявання. Але загучала музыка—і постаць-статуэтка ажывае, шчокі ружавеюць, то плаўна, то паскараючы тэмп, сама зачараваная музыкай і сваімі рухамі, яна зачароўвае гледачоў. Усе рухі пластычныя, прыгожыя, і сама яна здаецца казачнай красуняй. У страсным танцы Варган праяўляецца вялікі, яркі талент—спартыўны і артыстычны.

Кожная яе трэніроўка—гэта новыя пошукі выразнасці і тэхнічнасці, выразу твару і ўсіх паводзін на дыване. Вось нехта ўключыў магнітафон, і Іра са сваімі сяброўкамі, таленавітымі гімнасткамі Наташай Насенікавай, Люддай Дзялендзік і Валяй Курбака пачынаюць імправізаваць нейкі нябачаны танец. Гэта не гульня, гэта таксама творчы працэс, дзе кожная можа выказаць сваю мастацкую натуру.

— Вельмі люблю музыку,—кажа Іра:—сімфанічную, эстрадную, арганную. Сяджу ў канцэртнай зале і ўсё думаю: што можна зрабіць пад такую музыку.

— А якую музыку падбіраеш для сваіх практыкаванняў?

— Іспанскую. Люблю яе за тэмпераментнасць.

Дарэчы, свае адвольныя практыкаванні Ірына Варган выконвае пад музыку бурнай пляскі баскаў з балета Асаф'ева «Полымя Парыжа».

Ірына Варган ужо восемнаццаць гадоў. Восем з іх яна аддала спорту. Двойчы была чэмпіёнкай рэспублікі, была прызёрам Усесаюзнай спартакіяды школьнікаў, Усесаюзнага першынства прафсаюзаў. На чэмпіянаце СССР у 1969 годзе заняла восьмае месца. Трапіць у дзесятку лепшых грацый краіны—вялікае дасягненне для юнай спартсменкі.

Яна вырашыла назаўсёды звязаць сваё жыццё са спортам і пасля заканчэння школы паступіла на завочны факультэт інстытута фізкультуры. А днём працуе трэнерам, памочнікам свайго трэнера. Пад яе апекай 15 дзяўчатак, такіх, якой была яна сама восем гадоў назад.

— Здольныя ў цябе вучаніцы?

— Ёсць вельмі здольныя, асабліва дзве цэзкі—Таня Сяргеева і Таня Трафімовіч.

— Ці задаволены твае бацькі такім выбарам?

— Так. Яны прыходзяць на спаборніцтвы. У мастацкай гімнастыцы навучыліся разбірацца...

А якія ўзаемаадносіны паміж Ірынай і заслужаным трэнерам БССР Людмілай Міснік?

— Вельмі люблю Людмілу Васільеўну не толькі за тое, што яна для мяне зрабіла, але і як чалавека, як мілую, сардэчную жанчыну. Яна мая другая маці.

Да Дома фізкультуры «Працоўных рэзерваў», што стаіць на Паркавай магістралі Мінска, кожны дзень падыходзяць з розных бакоў горада дзве жанчыны. На твары старэйшай час наляжыў першы штрышок жыццёвых клопатаў. Па шчоках малодшай яшчэ гуляе ветрык бестурботнасці. Абедзве спяяны моцным сплавам, састаўнымі элементамі якога з'яўляюцца талент, творчасць, любоў да хараства.

І. ЦЫВЕС

ПА НАШАЙ РЭСПУБЛІЦЫ

ПА НАШАЙ РЭСПУБЛІЦЫ

ПА НАШАЙ РЭСПУБЛІЦЫ

Пераможцы Гродзенскага абласнога конкурсу па машынным даенню кароў Лідзія Землякова і Ірына Сямашка.

Фота А. Перахода. (БЕЛТА)

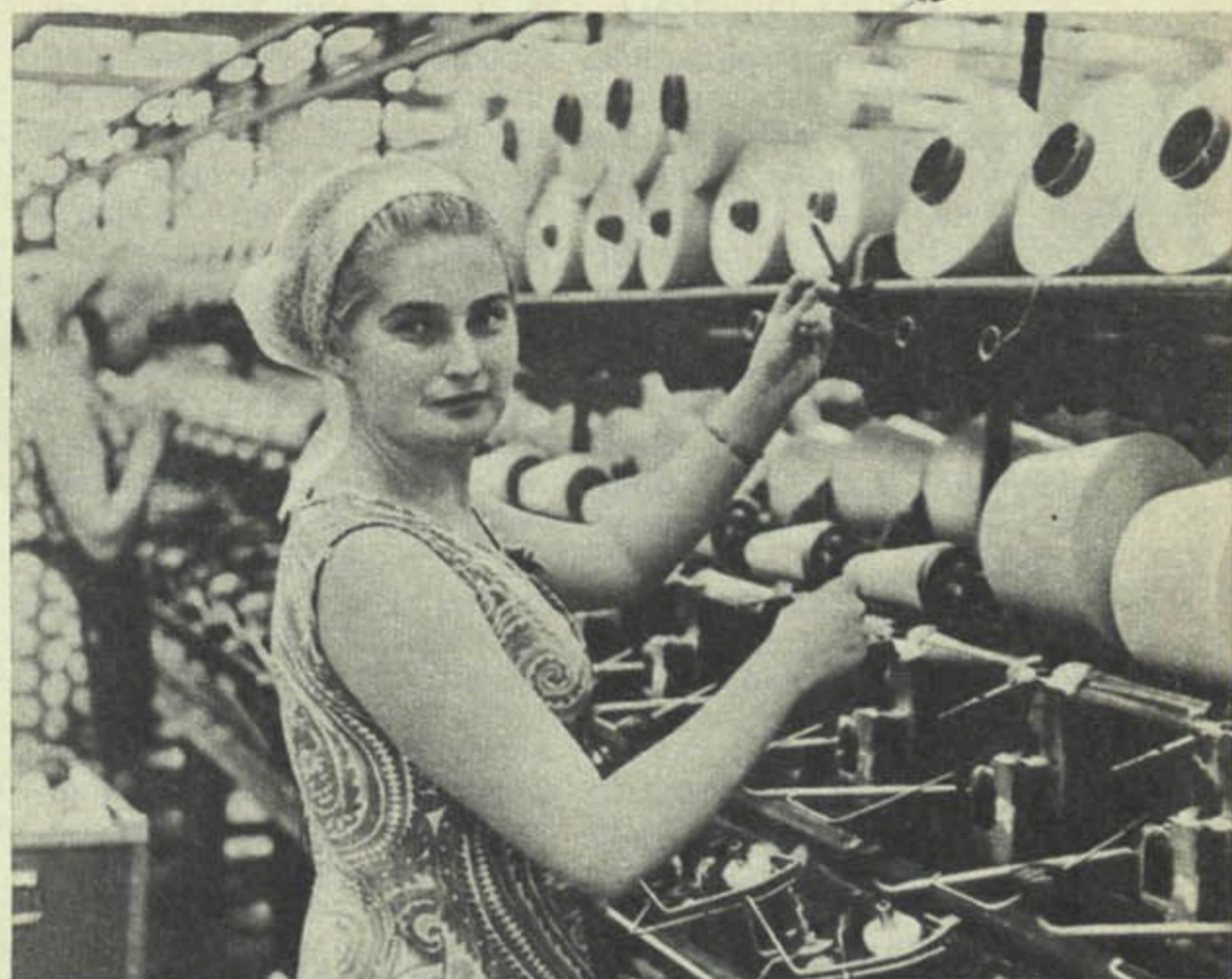
Поліэтыленавы завод — першая чарга Полацкага хімкамбіната. Камсамолка Галіна Емяльянава — апаратчыца пульта ўпраўлення змешваннем поліэтылену.

Фота Г. Усламава. (БЕЛТА)

Гродзенская бавоўнапрадзільная фабрыка. Адна з лепшых матальшчыц — дэпутат гарсавета Вера Сідарава.

Фота А. Перахода. (БЕЛТА)

Больш 140 грамадскіх распаўсюджвальнікаў кніг працуюць ад кніжных магазінаў Брэсцкай вобласці. Загадчыца народнага кіёска Ніна Цімафеюк прадае кнігі на Брэсцкім панчошным камбінаце.

Фота В. Германа. (БЕЛТА)

На справядачным канцэрце Мінскага музычнага вучылішча выступаюць вакалістка Аэліта Крайнікава і піяністка Ірына Ярмалінская.

Фота Ул. Вяхоткі.

Парашутысткі... Работніца Мінскага заводу імя Арджанікідзе Рэгіна Быліна і прадвец спорттавараў Жана Качан пасля скачка.

Фота Д. Церахава.

«ШТО можа быць больш радаснае, чым дзяліцца прыгожым!» — сказаў аднойчы Юрый Алеша. Ён сказаў гэта пра сваю працу — працу пісьменніка. Але хіба тое самае не можа сказаць пра сябе кожны з нас? Кім бы мы ні былі, чым бы ні займаліся на гэтай зямлі, мала каму не блізкае жаданне — адарыць характам, радасцю. Але асабліва блізкая гэта думка тым, хто па абавязку сваёй прафесіі мае дачыненне, калі так можна сказаць, да службы характа.

Яшчэ зусім дзяўчынкай Аксана Ткачук жорсткай воляю вайны была вывезена з блакаднага Ленінграда ў далёкую, глыбінную Таўду. Прывыкшы да класічнай, строгай прыгажосці ленинградскіх вуліц, плошчаў і праспектаў, Аксана здзіўлена разглядала занябаную ў тыя часы Таўду, яе няўключныя будынкі, і, можа стацца, ужо тады, у тыя далёкія гады суролага ваеннага дзяцінства, у ёй прачнулася непрыяцце непрыгожа-

ўсведамленне прычын прыйдзе да Аксаны з гадамі вучобы, вопыту, назіранняў. А тады, у тыя даўнія дні, толькі абуджалася ў ёй неўразуменне дзіцяці перад недасканаласцю свету дарослых.

Толькі хоць і недасканалы гэты свет, але ў ім заўсёды знойдзецца прыгожае, светлае, радаснае. Асабліва калі глядзець на яго незамутненымі вачыма дзяцінства. Столькі там нябачанага, незвычайнага, яркага. І як хочацца ўсё гэта ўтрымаць, увекавечыць, паказаць іншым. Маці, бабулі, бацьку, сябрам... Глядзіце, якое дрэва, якія аблогі! Глядзіце, радуйцеся, мне не шкада. Яна малявала і загадзя радавалася: цяпер усе ўбачаць, як гэта прыгожа...

У сне яна бачыла Ленінград, а ўдзень спрабавала маляваць яго такім, якім бачыла ў сне. Потым, калі скончылася вайна і Аксана вярнулася дадому, ёй пачала сніцца Таўда, яна думала пра яе. У сваім уяўленні яна перабудоўвала несамавітыя да-

Архітэктар Аксана Фёдараўна Ткачук у сваёй майстэрні.

СЛУЖБА ХАРАКТА

га. Чаму, навошта людзі будуць непрыгожыя дамы, калі з таго ж самага дрэва, цэгля і каменя можна пабудаваць інакш, прыгожа? Каму гэта патрэбна, каб дом быў пачвараю, каб у ім не хацелася жыць?

Яна яшчэ шмат чаго не разумела, ды і не магла зразумець маленькая ленинградка, што трапіла ў правінцыяльны гарадок. Шмат пазней яна даведаецца, які чаму паяўляюцца на зямлі будынкі і пачварна ўбогія, і пачварна багатыя. Яна даведаецца, што нараджае іх адно і тое самае — жабрацтва. Толькі ў першым выпадку — гэта жабрацтва кішэні, а ў другім — жабрацтва розуму, культуры, фантазіі. Нездарма ж так знішчальна смяяліся старажытныя рымляне з безгустоўнасці: «Ён не здолеў зрабіць прыгожа, таму зрабіў раскошна». Але гэтае яснае

мы, і вось ужо яны ўздымаліся сярод зеляніны, лёгкія, зграбныя, зіркастыя. І вавёркі скакалі па дрэвах паркаў, даверлівыя гарадскія вавёркі. Яны зляталі з галін на рукі дзецям, бралі з рук арэхі. Дарожкі ў парку былі пасыпаны аранжавай цаглянай крошкай, белым азёрным пяском, стракатай рачной галькай. Аксана нізавошта не дазволіла б заліваць дарожкі ў сваім парку сумным асфальтам...

Яна трымала і вытрымала экзамен па малюнку ў спецыяльную школу пры Акадэміі мастацтваў. Паранейшаму шмат малявала. І па праграме, і так, для сябе, для блізкіх. Але чым сталейшая рабілася Аксана, тым стражэйшы рабіўся яе позірк на свае работы. Тая маленькая дзяўчынка, што з такім захапленнем хацела ўвекавечыць у фарбах і заха-

ваць усё прыгожае, што спыняла яе позірк, даўно вырасла. Яна ўжо канчала школу і ўсё часцей задумвалася пра такія рэчы, пра якія ў дзяцінстве мы звычайна не думаем. А калі і думаем, дык вытлумачыць не ўмеем. Цяпер ёй усё часцей прыходзіла ў галаву, што аднаго захаплення характам мала. Аднаго валодання рамяством таксама мала. Жывапіс патрабуе ад чалавека не толькі любові да сябе, ён патрабуе ад яго той асаблівай меткі, якую прынята называць талентам. Толькі талент убачыць і адлюструе тое, што да яго не ўбачыў і не адлюстравыў ніхто іншы. Калісьці Стасаў сказаў: хто не мае намеру рабіць свайго, таму да мастацтва і дакранацца не трэба... Стасаў, вядома, быў чалавекам надзвычай строгіх прынцыпаў. Яна таксама не любіла і не паважала кампрамісаў

і паслабленняў, калі гутарка ішла пра выбар жыццёвага шляху. І як толькі Аксане стала ясна, што ў жывапісе ёй не дадзена сказаць свайго слова, яна не здолела зрабіць яго сваёй прафесіяй.

Выбар прафесіі, як потым магло здацца, быў зроблен даўно. Можна яшчэ тады, калі маленькай дзяўчынкай, першакласніцай, яна блукала па вуліцах закінутай Таўды і параноўвала іх з праспектамі Ленінграда. Ці, можа стацца, тады, калі ва ўяўленні сваім яна перабудоўвала маленькі заштатны гарадок у цудоўны горад палацаў і садоў. Як бы там ні было, але, скончыўшы школу, Аксана стала студэнткай архітэктурнага факультэта інстытута жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя Рэпіна.

Настаўнікамі яе сталі такія вядомыя ленинград-

скія дойдзіды, як Ігар Іванавіч Фамін і Сяргей Барысавіч Спяранскі. А гады яе вучобы, асабліва апошнія, прыпалі якраз на тую парў, калі ў айчынай архітэктуры пачаўся яўны пералом у карысць так званай архітэктуры мэтазгоднасці. У савецкай архітэктуры пачалася новая эпоха, выкліканая да жыцця небывалым, грандыёзным будаўніцтвам.

Галоўнае, чаму навучылі яе педагогі, для яе бясспрэчна і застанецца бясспрэчным назаўсёды. А галоўнае гэта ў тым, што архітэктар, дбаючы пра характэр, ні на мінуту не павінен забываць пра карысць, пра сэнс будынка. Інакш раней ці пазней, але паявіцца ў ягонай творчасці тыя «наватарскія штампы», якія на паверку нічым не лепшыя за штампы «класічныя». Паявіцца тое служэнне модзе, у выніку якога на марскім беразе калісьці ўзнікала нязграбная харома з ляпнымі карнізамі і лесам калон, а зараз на Крайняй Поўначы вырастаюць ажурныя шклянныя палацы, з якіх цяпло вылятае ў неба. Затое модна і сучасна!

Прыгожа тое, што зручна, карысна для чалавека. Так, але, думаючы пра карысць, нельга ні на хвіліну забываць пра тое, што архітэктар — катэгорыя эстэтычная, што яна — мастацтва, характэр, якое ўзвышае і выходзіць чалавека. У адрозненне ад іншых відаў мастацтваў архітэктар выходзіць чалавека і тады, калі ён і не ўсведамляе, што яго выходзіць, фармуюць ягоны эстэтычны свет. Выходзіць паўсюды — на вуліцы, у кватэры, у магазіне, на працы...

З такім багажом прыехала малады архітэктар Аксана Ткачук дзесяць год назад у Беларусь, у Мінск. За гады самастойнай працы яна толькі ўмацавала ў гэтай аснове, якую абрала яшчэ ў інстытуце. І нельга сказаць, каб гэта было проста — заўсёды і ва ўсім адстойваць сваё пераконанне. Ды ці бывае гэта наогул у любой рабоце — лёгка, без спрэчак,

без настойлівасці, а так — задумаў і зрабіў?

У кнізе А. Гасцева сказана так: «Сярод іншых мастацтваў архітэктар займае адмысловае месца. Яна ў значна большай ступені, чым літаратура, музыка ці жывапіс, звязана з тэхнікай, з матэрыяльнымі патрэбамі і магчымасцямі чалавека... Тэхніка крочыць плячо ў плячо з «чыстым мастацтвам», мастацтва раіцца з тэхнікай, просіць у яе дазволу. Мастак прапануе, інжынер зацвярджае». Усё гэта абсалютна правільна. Але да гэтага трэба дадаць, што нарады мастака з інжынерам адбываюцца не заўсёды ў міры і згодзе, і не заўсёды лёгка мастаку здабыць дазвол у інжынера...

Да гэтага часу, хаця ўжо другі год ідзе з дня афіцыйнага навастання, не забылася, ды і наўрад ці забудзецца калі-небудзь Аксана Фёдаравна, як здабывалася яе любімае дзецішча — «Журавінка». Ночы не спала, у сне бачыла, як яна ўпішацца ў раку, гэтая яе будучая «Журавінка». Як арганічна, лёгка, зграбна будзе спалучаць яна сучаснасць з традыцыйнасцю, як матыў святочна прыбранай, хлебасольнай і гасціннай беларускай хаты прагучыць пад скляпеннямі сучаснага будынка са шкла і бетону. Архітэктару хацелася пазбегнуць аляпаватасці, стандарту, абрыдлых ходкіх прыёмаў, што так надакучліва прыліпаюць да памяці, як прыліпае да нас іншым разам пустая, пошлая мелодыйка. Яна заваявала сабе сярод будаўнікоў і гаспадарнікаў славу «дзеўчыны з характарам». Трэба сумленна прызнацца, што гэтыя словы не ўсім вымаўляліся без раздражнення і прыкрасці. Ну, а як жа інакш? Хіба можна рабіць справу ўсур'ёз і ў той жа час усім без выключэння аднолькава падабацца?

Вялікая, сур'ёзная, творчая справа без бою не бывае. І ў яе, як успомніш, колькі было бяды-гора, колькі патаемных слёз, пралітых употай ад мужа і дачкі, пакуль стаялі голяыя сцены ва ўсёй іхняй

непрыгожай пустаце, і як цяжка было ўсіх, ад каго залежыць лёс работы, пераканаць, што менавіта вось так, а не іначай, трэба афармляць інтэр'ер, што ад адной маленечкай, але не таго тону ўзятай дэталі пачынае немым голасам, вульгарна «крычаць» уся сцяна... А дзе абпальваць кераміку, а як здабыць менавіта тыя свяцільнікі, што ўзніклі ў яе ўяўленні і якія не ўвайшлі б у супярэчнасць з традыцыйнымі беларускімі матывамі ўсяго інтэр'ера? Дзесяткі, сотні «дзе», «як» і «чаму», якія трэба адолець, і тады аднойчы загарацца свяцільнікі, і ўсе ўбачаць, што ты не-здарма была такая ліпучая, настырная, нязгодная.

І тады табе пачнуць паціскаць рукі, віншаваць, падносіць кветкі, і табе ўжо захочацца плакаць не ад прыкрасці, ад шчасця. І толькі адна, маленькая, нібы стрэмка, прыкрасць астанецца з табою назаўсёды. Ты хацела назваць гэтае сваё любімае дзецішча «Купавай». Купава — гаспадыня, бажаство гасціннай хаты. Але табе казалі, што гэта занадта незвычайна, а таму незразумела, а трэба, каб усім і ўсё адразу было зразумела, і таму няхай будзе «Журавінка».

Ну, што ж... «Журавінка» таксама прыгожа. Але ж іх шмат, а «Купава» магла быць адна. І тае ў яе, у Аксаны Фёдаравны, пачуцце, нібыта ўласнаму, твайму, у пакутах народжанаму дзіцяці не захацелі даць табою прыдумане імя. Але крыўда, калі падумаць, не такая ўжо і вялікая. Важна не імя, а дзіця.

Бадай што, увесць шлях архітэктара, як і ўсякага мастака, гэта пастаянны пошук жывога, арганічнага зліцця характэра і яснасці, характэра і карысці.

І. КЛІМШЭўСКАЯ

НОВЫЯ КНІГІ

АНТУАН ДЭ СЕНТ-ЭКЗЮПЕРЫ. «МАЛЕНЬКІ ПРЫНЦ».

1943 год. Ідзе другая сусветная вайна. І ў гэты час французскі лётчык-пісьменнік піша дзівосную, поўную паэзіі казку «Маленькі прынц» — казку пра дабрату, пра вернасць, пра характэр чалавека. Ці важна гэта было ў свеце, які ахапіла полымя вайны? Так, важна, цвярджае пісьменнік. Дзеля таго, каб да дзяцей вярнулася дзяцінства, дзеля таго, каб на зямлі быў мір, дзеля шчасця людзей ён пайшоў змагацца з фашызмам — і загінуў праз год пасля таго, як напісаў гэту казку.

«Маленькі прынц» раскрывае дзецям мудрасць жыцця і нагадвае дарослым пра іх абавязак перад дзецьмі. Пераклад з французскай мовы зрабіла паэтэса Эдзі Агняцвет.

ХВЕДАР ЖЫЧКА. «МАЯ ВУЛІЦА».

Ці ўмеце вы хадзіць па вуліцы? Думаецца, не ўсе сцвярджаюць адназначна на гэтае не зусім звычайнае пытанне. Кніга не толькі вучыць прытрымлівацца правіл вулічнага руху, але і расказвае пра гісторыю вуліц, развіццё гарадскога транспарту, пра перспектывы горадабудаўніцтва. Асобныя раздзелы знаёмяць з правіламі язды на веласіпедзе, пасадкі ў трамвай, тралейбус і аўтобус.

АРКАДЗЬ МАРЦІНОВІЧ. «ПАНАРАМА».

Адкрывае кнігу апавесць пра першае каханне, пра вернасць роднай зямлі, пра цяжкія выпрабаванні, якія выпалі на долю паналення, чыё юнацтва праходзіла ў суровы час Вялікай Айчынай вайны. Апавесць так і называецца: «Першае каханне». З галоўным героем другой апавесці — «Мост у канцы дарогі» — мы знаёмімся ў момант яго роздуму аб пражытым, аб сваім лёсе. Цяжкая хвароба пагражала зламаць героя не толькі фізічна, але і маральна. Аднак ён не страціў свайго месца ў жыцці.

Закрываюць кнігу апавяданні пра нашых сучаснікаў і мініяцюры, аб'яднаныя ў цыкл «Панарама».

КАНСТАНЦІН ЦІТОЎ. «ПРОСТА ПРА КАХАННЕ».

Новая кніга вершаў Канстанціна Цітова — аднаго са старэйшых рускіх паэтаў Беларусі — вынік яго шматгадовай творчай працы. Усё ў гэтай кнізе гаворыць пра радасць жыцця, каханне, творчую працу савецкіх людзей, іх высакароднасць і чысціню, пра іх рашучасць змагацца за справу міру на зямлі.

Апавяданне

У ВУЛЦЫ

Катажына СУХАДОЛЬСКА

Верасень. Старыя жанкі, спаткаўшыся на вуліцы, кажуць: «Кончылася лета, сястрыца, восень, няма чаго ўжо...» І чуён у гэтых словах смутак па ўласнай пары года і страх перад халадамі і тым, што прыходзіць разам з імі.

Верасень. Празрыстая, мігатлівая вада на мялізнах; пясок пры беразе халодны, мокры, з адбіткамі лапак пералётных птушак; далёкае няўмелае кукарэканне маладога пеўніка...

Не ведаю, я люблю верасень можа найбольш за ўсе месяцы ў годзе. Неба шэрае, цёплае, нізкае—можна папляскаць далоняй, як па абвіслым чэ-

раве мышастага каня. Можна ісці ўніз па вуліцы Міцкевіча, да горада, можна і ўгару, у бок Крэкова, дзе Шчэцін канчаецца шырокай загнутай пятлёй трамвайных рэек. Усюды ціха, пуста, і крокі аддаюцца тонкім металічным звонам. Людзі спяць яшчэ гэтай парой; грузавікі, што развозяць бітоны з малаком, яшчэ толькі думаюць пра дарогу. Начныя каты, якія перасталі ўжо быць толькі шэрымі і зноў зрабіліся каротканосыя і даўганосыя, не спяшаючыся перабіраюць мяккімі лапкамі, вяртаюцца ўжо спаць у сутарэнні і на сметнікі. Вялікія калматыя сабакі, яшчэ ўспамінаючы начныя прыгоды, не звяртаюць

на іх асаблівай увагі. Спакойна ў гэты час на Пагодні.

Шарх! Шарх!—далятае здалёку шоргат мяцёлкі па асфальце. Заварочваю і кіруюся ў той бок. Світае цяпер на гадзіны дзве пазней. Добра было б спаткаць каго, з кім можна памяняцца ўсмешкамі, кінуць адно аднаму колькі слоў... Шарх! Шарх!—шоргат мяцёлкі гэтакі свойскі, даўно-даўно знаёмы. Мяцёлка, мусіць, новая, даўгое бярозавае вецце яшчэ не абцёрлася—гэтак мякка шарахціць...

Жанчына, да якой я падыходжу, высокая і худая. Калі б не квяцістая хустка на галаве—акурат мужчынская постаць. Мяцёлкай замахвае шырока, мерна: крок—замах, крок—замах... Гэй, сястрыца, гэта ж не кас, і не сенажаць! Драбней трэба, драбней—вулка вузенькая, гладкая, што ток гліняны, апамятайся!

Каля бакавога карнізу, дзе перад світаннем аселі на бетон драбнюткія кропелькі расы, стаіць жалезная тачка на смецце. Стаіць упоперак, з правага боку, і ручкамі ледзь не дастае сярэдзіны вулкі. А што? Хіба гэтак няможна? Машины і ўдзень тут не вельмі ездзяць—бо чаго?

У тачцы каля кошыка з апалым лісцем—кардонная каробка, высланая дыванком з залацістага колісь аксаміту, вышывым у чырвоныя мухаморы. Непрыгожа? Не. Увогуле—не. Нават абвісламорды і касавокі паяц з мандалінай на жываце і з фіялетавай ружай у зубах не заўсёды пачварны, а таксама алень, што рыкае над ручаём, і хворы на вадзянку анёл, які пераводзіць дваіх дзетак па кладцы над прорвай... Часамі—дзякуй богу!—чалавек слепае на пачварнасць...

Зрэшты, залацісты дыванок мала відзён. Сядзіць на ім калмаценькае шчання белай з чорным масці. Сядзіць і пазірае. Вочы мутныя, рахманыя, дурнаватыя.

— Дзень добры, дарагая!—кажу жанчыне.

Яна падымае схіленую галаву. У полі, на вакзалах пры цягніках, з якіх выйшлі пасажыры, у доўгіх пустых калідорах змрочных кантор, усюды, дзе бываюць патрэбны вузлаватыя жаночыя рукі на брудную і няўдзячную працу, сустракаеш такое аблічча. Шырокія сківіцы, густыя бровы, і тым часам зморшчынкі каля вачэй—знак частых усмешак.

— А добры, сястрыца, добры!—адказвае ахвотна.

Колькі ёй можа быць гадоў? Цяжка, вельмі цяжка сказаць. Дагледаны рознай касметыкай, масажамі і пудраны твар жанчын, якія дбаюць аб сабе, дазваляе беспамылкова вызначыць іх узрост. Усялякія ж старанні астацца прыгожай загладжваюць адны маленькія драбніцы, а каляіны і сцежкі, якімі прайшлі гады, — на жаль і смутак—тады вельмі выразныя. А тут—нічога невядома. Можна даць сорак гадоў, але вельмі можа быць, што і ўсе шэсцьдзесят.

— Нешта рана вы працу пачалі!

— А то, любая, што як рана ўстанеш, то дзень даўжэйшы, а дзень даўжэйшы—век даўжэйшы. Гэтак яно ўжо йдзеца на гэтым свеце. Як чалавек ведае, што яму ўжо не па калядах, а добра па вялікадні, то час трэ-

ба шанаваць... Каб адрабіць усё, каб даўгоў не пакінуць!

Крок—замах, крок—замах...

Далёка над гмахамі былой эканамічнай школы неба пачынае паволі мяняць колер. Гэта набліжаецца сонца. Але яно яшчэ далёка. Толькі калі аблокі, цяпер ледзь кранутыя барвай па берагах, набяруць колер зацукраванай шкуркі апельсіна, пад Акадэмічным мостам разляжацца гудок лакаматыва, і маленькі цягнік павязе да Гуты, да Скальвінскай папярвай фабрыкі першую змену.—тады будзе дзень. Ціхі, лагодны, з заціснутым у далоні камячком няшчасця.

Але пра гэта яшчэ не час. Не трэба спяшацца. У кішэні бразгаецца запалкі, шклянны муштук таксама ёсць, дзе яму быць належыць. А яна—усё ў парадку: пальцы, указальны і сярэдні на правай руцэ, жаўтаватыя.

— Адпачні крышку, сястрыца!—прашу.—На табе «Моцных»...

Цэментовы карніз зручны, як кухонны столік. Дым з папярсы востры і асвятляльны. «Моцныя» і сапраўды папярсы добрыя. Але яна, мусіць, нядаўна... Стары курэц, звыклы да самакрутак—«казіных ножаў»,—трымае цыгарку асцярожна, вялікім і ўказальным пальцам, за самы абслінены кончык. У яе выходзіць неяк нязграбна—трымае папярсу двума выпрастанымі пальцамі, і рух, якім падносіць яе да вуснаў, напружаны і няспрытны. Зацягваецца часта і неглыбока, дым выпускае праз нос. Яшчэ новенькая...

Тым часам шчання выграблася з каробкі, уцапілася за бляшаныя краі тачкі лапкам і адразу, без папярэдняга ўступу—не паскуголіўшы, не паскавытаўшы, залілося сабачым плачам.

— Бачыш, сястрыца, якога халернага брыгадзіра маю?—усміхаецца з гордасцю жанчына.—Як раблю—сядзіць ціха, а хай толькі прысяду на хвілінку—крыку ў тры мяшкі не ўбярэш! Ну, хадзі, паскуднік, хадзі на калені, заўжды ж тыя рукі занятыя...

Шчання граха што схавалася ў яе далонях. Відзён быў толькі трапяткі ружовы язычок, які аблізваў цёмныя, вузлаватыя ў суставах пальцы.

Гляджу на іх і кажу сама сабе:

— Папрацавала ж ты, сястрыца...

Яна таксама зірнула на свае рукі.

— Што з таго?—уздыхнула.—Што з таго, калі ні за мною, ні перада мною. Усё трэба нанава пачынаць...

— Чаму ж гэтак?

— А так... Было некалі—думала сабе: «Адробіш сваё—ніхто цябе турбаваць не будзе—жыві і дыш!» Іначай сталася...—Змоўкла і гладзіць шаўкавістыя вушкі шчанняці.—Найгорай, ведаеш, дарагая, уночы. Даўгая яна. Цёмна. Сябе не бачыш, людзей не бачыш, і здаецца, што гады тыя не мінулі, што травой нічога не парасло... От і курыць праз тое навучылася... Казалі—памагае... Пакуль што ані нічога, але можа потым?—гладзіць на мяне, праменьчыкі зморшчак збегліся каля вачэй. І, не чакаючы, што ёй адкажу:—А я вас ведаю. Ходзіце на млячарню па нашай вуліцы... Муж у вас такі чарнявы, ідзе—пад ногі не глядзіць, суне, як па вадзе. Праўду кажу?

— Праўда, такі пэўна мой!

— Што да дзетак, то ўжо не ведаю. Не відно іх ніколі з вамі. Пэўне, нямашака?

— Няма...—адказала, і баюся, што гэтакі адказ аддаліць яе ад мяне.

— Можна, то і лепей...—кажа яна паволі.—Пуста, але добра. Няма каго траціць, няма па кім плакаць... А муж—нічога, не крыўдуе?

— Нічога не кажа, не ведаю...

Кінула недакурак, падсунулася бліжэй, падперла бараду рукою.

— Не кожны скажа, праўда, не кожны... От мой—тры гады маўчаў, а на чацвёрты па шлюбце бокам гэтак, праз зубы, да мяне: «Ведаеш, кажа, як сліва ў садзе не родзіць, то што робяць з ёю?» А я стаю перад ім, рукі апалі, ногі не служаць... «Ведаю,—кажу,—Нікодым, ведаю. У сенцах сякера ляжыць—рабі па-свойму...» Тут ужо надобна зрабілася майму Нікодыму. Пачырванеў ды: «Што ты, што ты...—хутка гэтак загаварыў,—ці я арыштант які?..» Словам, пасля таго не абазваўся пра гэта. А на пятым годзе найшла на мяне такая добрая пара, і збылося!.. А пасля—то ўжо проста як з мяшка. Пяцёра нарадзіла...

— Ого, ажно пяцёра!

— Можна гэта і занадта. Чатыры дзяўчынкі былі і адзін сыноч, як чырвоная нітка па чорным палатне... Дзяўчаткі нешта як народзіцца—дзень-два пажыве, і памірае... А сыноч той быў здаровенькі, вялікі, на зайздрасць усяму свету. І паслухай, дарагая,—у самай бядзе нарадзіўся: сёння пажар здарыўся і згарэла наша хата, назаўтра ўжо ў суседзяў яго нарадзіла, а паслязаўтра смерць майго Нікодыма знайшла...

Доўга маўчым. Што можна сказаць? Кожная думае пра сваё. А шчанняк разгуляўся на каленях. Пераварнуўся на спіну, таўсматымі лапкамі цягне да сябе ражок хусткі, якую жанчына дзеля яго з галавы зняла, скубе вострымі іголкамі зубоў і злосна гірчыць, надзімаючы прырастае чэраўца. Вырасце, відаць, з яго немалы сабака: лоб вялікі, лапы тоўстыя.

— Што ж, цяпер, сястрыца, маеш дарослага сына,—абзываюся я нарэшце.—Гэта вялікая ўцеха, горай...

— Ой, дарагая мая, уцеху то я мела...—і раптам сціхла, лёгенька пацягвае хустку. Шчання вурчыць і моршчыць нос.—Мела. Тры гады ўжо мінула. Дваццаць чацвёрты год ужо сыночку пайшоў бы цяпер. Працаваў, зарабляў...

— Што ж з ім сталася?

Не адказвае адразу. Устае, асцярожна садзіць шчанняка на чырвоныя мухаморы, завязвае сабе хустку пад бараду. Трымаючы ўжо мяцёлку ў руках, паварочваецца да мяне.

— Што сталася?—паўтарае.—Забіла яго. У адну мінутачку...—прыплюшчвае вочы і пачынае калыхацца ў такт словам. І тое, што гаворыць, яна нібы спявае. Гэта падобна на меладэкламацыю, на запев з адвечных плачаў: «Не ззяюля за лесам кукуе, не цяжкія росы траву долу хіляць...»—А-ай, сястрыца, а-ай, родная ты мая... Нядзелька была. Я палуднаваць мела даваць. Генюш мой адзін у хаце сядзеў, і не ведаю, да чаго астатні разочак ручкі яго дакра-

наліся, на што яго вочы глядзелі, да-скуль не ведаю... І чую—крычыць на кагось. І надобна гэтак крычыць: «Уцякай, уцякай!..» Картоплю якраз адцэджвала, рукі мае звязаны. З кухні ў святліцу праз калідорчык трэба. Прыбегла я і бачу—лепей бы я смерць сваю ўбачыла—выскачыў мой Генюш праз акно. Невысока ў нас акно, на нізе жывём. Адчынена было—летняя пара. Кінулася да дзвярэй, на сходы... А тут—як неба пэнкнула, як свет увесь раскалоўся—такі выбух! Вылецела на падворак, але не было ўжо да каго ляцець...

— Адкуль той выбух?

Нечакана яна робіць нецярплівы рух рукою.

— Што, сястрыца, пытаеш! Знайшлі суседскія хлапчукі нейкую бяду ў руінах ды ўкінулі ў агонь. У ямы між руінаў расклалі сабе агонь, недалёка ад нашага акна. Генюш убачыў, што ў іх, і пачаў крычаць, каб уцякалі. Двое пабеглі, а трэці, упарты гэтакі хлапчук, стаіць. Паспеў яшчэ Генюш яго адштурхнуць, таму толькі ножкі параніла...—Зноў прыплюшчвае вочы і пераходзіць на сваё нібы галашэнне.—А-ай... сама так асталася, старая, нікому не патрэбная... Памяць мне адабрала, розум мой памяшаўся: пяць гадоў ужо, як вайны няма, а яшчэ вярнулася і майго Генюша забрала!.. Хадзіла я, мая ты сястрыца, па руінах, і досвіткам рана, і ў божы дзень, і ўночы пры месячыку хадзіла, цэглу пазурамі драла... Усё, як сын, тыя гранаты, тыя міны—снарады праклятыя хацела знайсці, каб болей такога, як маё няшчасце, не было, альбо каб і мяне разарвала...

Папраўляе хустку на галаве, дробнымі рухамі прыгортвае мятлой да кучкі рэдкае апалае лісце. Чакае. Цяпер мне выпадае правай рукою падперці локаць левай, утуліць бараду ў далонь і захістацца: «А-ай, сястрыца...»,—і выказаць свой жаль перамаўчаны, свой боль нявыплаканы... Гэтак належыць, але за рогам на суседняй вуліцы загурчэў матор, забразгалі малочныя бітоны—малако прывезлі!

— Паслухай, даражэнькая,—звяртаецца раптам,—і масла, мусіць таксама прывезлі. Што, як будзеш сабе браць, можа б і мне ўзяла чвэртку? Неспадручна мне са шчанём у краму ісці, а масла ў хаце няма. Я то не дужа за ім, а дзіцяці ж трэба даць!

— Дзіцяці? Якому дзіцяці?

— Ой, праўда, ты ж не ведаеш!—засмяялася яна. Думаеш—вар'ятка!.. Не—было гэтак: як пахавала я Генюша, дык неўзабаве мне сястра ліста прыслала. Удава яна, як і я, хоць на-многа маладзейшая. А дзяцей чацвёрка мае. Пад Зялёнай Горкай у саўгасе робіць. І піша мне сястра, што цяжка ёй тых дзяцей гадаваць, а ўжо найгорай з самым меншым, бо нядошленье ўдалося, хварэе... Што было рабіць? Пакуль жывеш, пра жывое думаць мусіш. Давай, сястра, таго малогі! Старая, не старая—яшчэ пацягну... Ну, і ў мяне яно трэці гадок. Добра гадуецца, ужо ў школу ходзіць. Ажно ў трэці клас ужо...

МАЙСТАР ВЯСЁЛАГА ЦЭХА

Аднаму з карыфеяў літаратуры належаць словы аб тым, што чалавек канчаткова адарваўся ад жывёльнага свету тады менавіта, калі ён упершыню засмьяўся. Для таго, каб смяяцца, трэба мець і розум, і здольнасць для эмацыянальных ацэнак і ўменне глядзець крытычным вокам на ўсё, што адбываецца навокал. У народзе заўжды любілі і любяць людзей, у якіх гэтыя здольнасці асабліва развітыя. Дасціпнае, вясёлае слова, трапны жарт, тонкая іронія, сатырычна завостраная алегорыя нязменна карыстаюцца вялікім поспехам. Сведчанні гэтаму многа, у тым ліку і ўсёнародная пашана, якую заслужыла ў нашай краіне творчасць класіка беларускай літаратуры Кандрата Крапівы, і заслужаная папулярнасць баек і гумарэсак галоўнага рэдактара рэспубліканскага часопіса «Вожык» Уладзіміра Корбана, і прыхільнае стаўленне чытача да кожнай кнігі, дзе вясёлае слова сапраўды бярэ за жывое.

За жывое бяруць усе без выключэння кнігі Уладзіміра Корбана, выдатнага сатырыка і гумарыста, якому ў гэтым месяцы (25 жніўня) спаўняецца 60 гадоў. Галоўнае ў творах Уладзіміра Іванавіча Корбана — баявая, ваяўнічая партыйнасць, народнае стаўленне да жыцця, ўменне весці прыцэльны агонь па ўсім тым, што замінае нашым людзям паспяхова выконваць свой патрыятычны абавязак. Узорам для сябе, добрым сваім настаўнікам ён лічыць К. Крапіву: «У Кандрата Кандратавіча я заўсёды вучыўся майстэрству сатырычнага твора, і ён па-бацькоўску прыклаў сваю вопытную руку да маёй першай кніжкі «Мы іх ведаем», якая выйшла ў 1950 годзе».

Некалі К. Крапіва пісаў, што ў сатыру яго прывяло «простае жаданне ўмяшчаць у жыццё і тое-сёе ў ім паправіць». Такое жаданне актыўна ўплывае на жыццё прыйшло і да Уладзіміра Корбана, калі ён адчуў, што яго сапраўднае прызвание — літаратура і менавіта яе вясёлы

цэх. Гэтае адчуванне прыйшло не адразу, яму папярэднічалі работа на заводзе ў роднай Барані пад Оршай, на Балтыйскім суднабудаўнічым заводзе ў Ленінградзе, служба ў войску, нялёгка абавязкі начальніка цэха на знаёмым з дзяцінства прадпрыемстве. Праз усе гэтыя гады праходзіць і дружба з кнігай. Пакуль што будучы пісьменнік толькі чытаў, яшчэ не здагадваючыся, што тым самым ён непрыкметна для сябе набывае літаратурны густ, любоў да слова, якая неўзабаве перарасце ў жаданне і самому ўзяцца за пяро.

Такі шлях у літаратуру меў свае перавагі. Школа жыцця, будаўніцтва, непасрэдны ўдзел у сацыялістычнай індустрыялізацыі краіны, вопыт афіцэра-франтавіка далі Уладзіміру Корбану той ключ, якім адкрываюцца сэрцы людзей, без чаго немагчыма ніякае чалавечнае казнаўства, неабходнае для плённай дзейнасці ў любым жанры літаратуры. Толькі пасля гэтага былі зроблены першыя спробы пяра. У канцы саракавых гадоў адна за адной сталі з'яўляцца ў друку байкі, вершаваныя фельетоны, гумарэскі Уладзіміра Корбана. У 1950 годзе выходзіць у свет яго першая кніга «Мы іх ведаем». То быў добры пачатак, бо ад кнігі да кнігі расце майстэрства байкапісца, і ў сваё 60 гадоў ён працягвае па-маладому актыўна, плённа, настойліва заваёўваць усё новыя творчыя вяршыні.

Уладзімір Корбан добра ведае, аб чым пісаць і як пісаць. Сын рабочага і сам рабочы, ён навучыўся цаніць простае і даходлівае слова, прасякнутае

народнай мудрасцю, выверанае самім жыццём і прапушчанае праз сэрцы многіх людзей. Паэта-сатырыка, як правіла, заўжды цікавяць факты і з'явы, якія хваляюць усё наша грамадства. У традыцыйных персанажах яго баек лёгка ўгадваюцца рэальныя, канкрэтныя людзі, якім патрэбны лекі з сатырычнай аптэкі. Сарваць з іх маскі, выставіць агіднікаў на ўсеагульнае пасмешышча — вось імкненне байкапісца. І яму гэта ўдаецца.

«Кліентура» ў паэта-сатырыка вялікая і разнастайная. Не адзін валацуга пазнае сябе ў байцы «Знюхаліся», дзе бічуецца легкадумнасць, гатоўнасць забыць пра свой абавязак, ледзь толькі Мурзу спакусіў прывабны хвосцік збродлівай сучкі. А Заяц з байкі «Знаёмыя», які выхваляецца асабістым знаёмствам з зубрамі? Раздайся, мора, перад такім «героем», бо гэта ж яму, а не каму-небудзь іншаму, аднойчы наступіў на лапу сам гаспадар пушчы шаноўны Зубр. Успомнім крывадушнага Ката з байкі «Мурлыка» з ягонай прымірэнчай логікай: няхай сабе зладзеі цягаюць чужое дабро, ён жа не Барбос, каб загаўкаць, нарабіць гвалту. А які тарарам узняў гэты Кот, калі неасцярожны злодзей наступіў на хвост менавіта яму! Трэба думаць, што і Вярблюд з аднайменнай байкі мае нямала прататыпаў і сярод людзей. Хіба пераважліся аматары лёгкага хлеба, якія падбіраюць для сябе пасады, што даюць магчымасць добра зарабляць, нічога не робячы?

Ворагам нумар адзін для байкапісца з'яўляецца буржуазная ідэалогія ва ўсіх яе пра-

...Лёгка аблокі на асляпляльна-блакітным небе адлюстроўваюцца ў шыбах незлічоных паверхай велізарнага будынка, вядомага людзям усяго свету. Гэта будынак Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у Нью-Йорку. Цяпер пуста ў яго залах і кабінетах, толькі вецер шастае аркушамі газет і бюлетэняў. Але вось цішыня парушана галасамі двух людзей, чорнага і белага. Іх ужо няма ў жывых. Але імя аднаго напісана на сцягах свабоды, а другі даўно забыты. Цяпер яны прыйшлі сюды, дзе столькі разоў страчаліся жывымі, каб вярнуцца ў мінулае, узнавіць увесь ланцуг драматычных падзей, вырашыць, на чым жа баку ўсё-такі была праўда.

Так пачынаецца новая мастацкая кінастужка «Чорнае сонца», пастаўленая рэжысёрам Аляксеем Спешневым на кінастудыі «Беларусьфільм» па сваім сцэнарыі. Карціна прысвечана нацыянальна-вызваленчаму руху народаў «чорнага кантынента» — Афрыкі супраць каланіялізму і імперыялізму. Калі народ згуртаваны, непрымірымы да сваіх ворагаў і са зброяй у руках адстойвае сваю сва-

боду, такі народ у стане снінуць з сябе ярмо рабства і дабіцца поўнага вызвалення — вось галоўная ідэя фільма.

На выкананне галоўных ролей рэжысёр запрасіў вядучых актёраў-неграў французскага кіно — Амбруаза М'бія (прэм'ер-міністр Мусомбе) і Дута Сока (старшыня парламента). У ролях афіцэраў і салдат жандармерый — студэнты-афрыканцы, якія навучаюцца ў савецкіх вышэйшых навучальных установах. З савецкіх артыстаў у фільме здымаліся Джэма Фірсава і Мікалай Грынько.

Яшчэ параўнальна нядаўна з трыумфальным поспехам прайшоў па экраны краіны фільм «Браты Карамазавы», а ўжо закончана работа яшчэ над адной кінакарцінай па раманах Ф. Дастаеўскага. Шырокаэкранная мастацкая кінастужка «Злачынства і пакаранне» пастаўлена рэжысёрам Львом Куліджанавым на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага паводле сцэнарыя, напісанага ім сумесна з Мікалаем Фігуроўскім.

— Яшчэ студэнтам Інстытута кінематаграфіі, — кажа Л. Куліджанаў, — я марыў аб экраніза-

Кадр з фільма «Злачынства і пакаранне».

ЭКРАН

явах. Ён скіроўвае бязлітасны агонь супраць падпальшчыкаў вайны з Вашынгтона, супраць бонскіх рэваншыстаў, супраць буржуазных барзапісцаў-брахуноў і іншых службаў і апалагетаў варожага нам старога свету. Раз'юшаны Бык не праб'е сваёй дурною галавою наш чырвоны мур. Занадта ўпэўненага ў сваёй сіле Мядзведзя, які гатовы таптаць усё, што падвярнулася пад яго лапу, звычайна садзяць на ланцуг. Так было, так будзе.

Бескампрамісны сатырык з аднолькавым поспехам выступае і ў якасці гумарыста. Робіць ён гэта тады, калі адрасуецца да людзей сумленных і шчырых, у характары якіх ёсць пэўныя адхіленні ад прызвычаенай нормы, пэўныя дзівацтвы. Іх байкапісец таксама лечыць смехам, але спагадлівым, добрым, чалавечным. Калі для сатырычных персанажаў Уладзімір Корбан выбірае калючы дзяркак, то ў гумары ён звычайна карыстаецца мяккай шчоткай.

Такім паўстае перад намі Уладзімір Корбан — аўтар шматлікіх баек, вершаваных фельетонаў, гумарэсак, памфлетаў, апавяданняў, галоўны рэдактар часопіса «Вожык», чалавек, які і сам выхаваў цэлую плеяду маладых і таленавітых майстроў дасціпнага смеху. Чытачам «Работніцы і сялянкі» Уладзімір Корбан добра вядомы і як актыўны аўтар гэтага часопіса. Дык павіншваем жа юбіляра і пажадаем яму новых поспехаў!

Я. ГЕРЦОВІЧ

Уладзімір КОРБАН

Футра

Байка

Жанчыне маладой,
Аматарцы за модай гнацца,
Раптоўна футра перастала падабацца,
Што муж не так даўно набыў

з натугай ёй.
З натугай! — Ну і што ж, няма чаго
здзіўляцца.
Хаця дастаткі ў іх былі і не ў абрэз,
Ды муж быў толькі слесар, а не Крэз.
Ён добра працаваў і зарабляў нямала,
Але ж і футра не тры грошы

каштавала.
А жонку ён любіў, быў добры
сем'янін,

Таму разбіўся ў блін,
І жонка футра атрымала,
Якраз такое, што й жадала.
Два месяцы прайшло. І вось табе

кур'ёз:
Ужо ёй футра, бачыце, не ў нос.
Сяброўка да яе аднойчы завітала
І футра ўшчэнт скрытыкавала.

І футра той жа дзень жанчына
сапсавала,

А потым і сама не знала, што рабіць,
Бо праз паўгода
Змянілася раптоўна мода,—
Жанчыны пачалі даўжэйшае насіць.
Адрэзаць — плюнуць раз,

а надтачыць
Спрабуй, злаўчыся... Вось задача!
І як рашыць такую ў свой чарод!
Ну што яна цяпер!

Сядзіць ды плача,
Бо футра ж не купляюць кожны год.

Мал. А. Чуркіна.

цыі «Злачынства і пакарання». З цягам часу гэта думка зацвердзілася, умацавалася. І наогул глыбока памыляюцца тыя, хто лічыць, што звяртацца да Дастаеўскага — гэта значыць аглядацца на мінулае.

Вы можаце спытаць: а ці ёсць у гэтым рамана выхад у сучаснасць? А хіба праблема маральнага абавязку чалавека перад грамадствам, у якім ён жыве, знята з парадку дня? Не. Значыць, трэба пра гэта гаварыць...

Галоўныя ролі ў карціне выконваюць Георгій Тараторкін,

Кадр з фільма «Чорнае сонца».

Вікторыя Фёдарова, Яўген Лебедзеў, Інаненцій Смантуноўскі.

З цікавасцю сустраняць гледачы і новую шырокаэкранную мастацка-дакументальную кінастужку «Побач з сябрам» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Аўтар сцэнарыя Л. Мархасёў (пры ўдзеле А. Абрамава), рэжысёр-пастаноўшчык А. Абрамаў. Гэтая карціна — успамін пра вялікага савецкага акцёра Мікалая Чаркасава. Рэжысёры І. Хейфіц і Г. Таўстаногав, акцёры Б. Чыркоў, П. Каданнікаў, Ю. Талубееў, А. Барысаў, Я. Жэймо расказваюць аб рабоце з Чаркасам, рыса за рысай, грань за гранню малюючы партрэт Чаркаса — мастака і чалавека. У фільм уключаны фрагменты з шмат якіх кіна- і тэатральных ролей артыста, рэдкія фатаграфіі, малюнкi Чаркасава, сцэна з няскончанай трэцяй серыі фільма «Іван Грозны».

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новая мастацкая кінастужка «Дзесяты клас», пастаўленая рэжысёрам Рычардам Віктаравым на кінастудыі імя М. Горькага паводле сцэнарыя А. Грэбнева. Аўтары фільма

хацелі паказаць, як сённяшнія выпускнікі школ выбіраюць свае шляхі-дарогі, што ведаюць яны пра будучыя свае прафесіі, якія стаяць перад імі пытанні і праблемы.

У галоўных ролях здымаліся І. Караткова і Е. Карэльскіх. У карціне шмат акцёрскіх дэбютаў: на здымкі былі запрошаны студэнты маскоўскіх тэатральных навучальных устаноў.

Новая мастацкая кінакарціна «Увага, цунамі!» — хваляючы расказ пра мужнасць савецкіх ваенных марак, якія, рызыкуючы жыццём, папярэдзілі насяльніцтва аб набліжэнні страшэннага стыхійнага бедства — цунамі. Фільм выпушчан Адэскай кінастудыяй. Аўтар сцэнарыя І. Старкоў, рэжысёр-пастаноўшчык Г. Юнгвальд-Хількевіч. У карціне здымаліся Георгій Юматаў, Валянцін Зубкоў, Мікалай Федарцоў, Юрый Багалюбаў.

Пра лёс жанчыны, якая змагаецца за сваю свабоду супраць перажытнаў мінулага, расказа новая каляровая азербайджанская мастацкая кінакарціна «Севіль», пастаўленая рэжысёрам Уладзімірам Горыкерам

Кадр з фільма «Севіль».

паводле сцэнарыя, напісанага ім у садружнасці з А. Данатавым і Т. Эйюбавым. Галоўную ролю выконвае Валянціна Асланава.

Р. КАПЛЯ

НАТАЛЛЯ АРЫНБАСАРАВА

20

Гэтая худзенькая кіргізская дзяўчына зусім не марыла пра кіно: дачка балерыны, яна прыехала з Фрунзе ў Маскву, у харэаграфічнае вучылішча Вялікага тэатра. Яна вучылася ў ім і, закончыўшы, у 1964 годзе паехала ў Алма-Ату—працаваць у балете, працягваць сямейную традыцыю. Тут убачыў яе малады рэжысёр Андрэй Канчалюскі. Яна сыграла ў яго карціне «Першы настаўнік», і роля Алтынай стала падзеяй не толькі савецкага кіно: на 27-м Міжнародным Венецыянскім кінафестывалі Наташа Арынбасарава атрымала прыз (кубак Вольпі) за лепшую жаночую ролю, той самы прыз, якога былі ўдастоены перад ёй Ніна Ургант, Ані Жырардо, Дэльфін Сейрыг.

Арынбасарава іграе не проста дзяўчыну, якая абудзілася для кахання. Гэта зусім канкрэтны чалавек, які жыве ў часе і прасторы. Яе, дзяўчынку, зганьбіў бай. Як страшэнны кашмар, гэты выпадак будзе доўга яе праследваць нават у сне. Але рана ці позна ён забудзецца. Значна больш будзе мучыць яе памяць нешта іншае—пачуццё віны перад настаўнікам.

Асабліва запамінаюцца два эпізоды з гэтага фільма. Першы—Алтынай, хаваючыся за слупам у час шумнай бяседы, збянтэжана і закахана пазірае на настаўніка, і другі—калі яна, назаўсёды расстаючыся з настаўнікам перад ад'ездам у Ташкент, плача, просіць яго: «Даруй, настаўнік!..»

«Першы настаўнік»—гэта не трансфармацыя «Рамэо і Джульеты», бо кахання ў поўным сэнсе гэтага слова тут няма, а ёсць трагічны парадокс: настаўнік, гатовы пакахаць дзяўчыну, адганяе ад сябе гэтае пачуццё, празмерна заняты сваёй падзвіжніцкай працай. А Алтынай яшчэ не абудзілася для кахання, яна яшчэ не спасцігае сапраўднага сэнсу гэтага пачуцця. Яе пачуццё да Дзюйшэна—толькі прадвесце кахання, толькі водгук яе душы на яго чуласць і ўвагу.

На гэтую думку наводзіць нас яе глухое «даруй». Пакідаючы аі, яна адчувае не толькі горыч разлукі, але і палёжку. Яна едзе. Ён астаецца—яму трэба яшчэ весці цяжкую барацьбу, якая, магчыма, будзе каштаваць яму жыцця. Яна гэта ведае, і ёй становіцца сорамна за пачуццё палёгкі, сорамна за сваю няўдзячнасць...

Мастацкая сіла такога партрэта заключаецца ў тым, што мы з аднаго імгнення, зафіксаванага мастаком, адразу ж даведваемся пра чалавека ўсё. Пра Алтынай мы даведваемся ўсё ў сцэне развітання з Дзюйшэнам. Да гэтага моманту яна была толькі дзяўчынка—часам па-дзіцячы забаўная, часам—падаўленая сваёй цяжкой ганьбай. Але з гэтага моманту, першага моманту, калі ў ёй абуджаецца самасвядомасць, яна становіцца чалавекам. З гэтага імгнення пачынаецца станаўленне яе асобы—пачынае фарміравацца горды характар, які саромеецца ўцякаць ад цяжкасцей, не дазваляе кідаць чалавека ў бядзе.

Поспех «Першага настаўніка» адкрыў Арынбасаравай дарогу да новых ролей. Але яна выйшла замуж, паехала ў Маскву і на некаторы час знікла з экрана. Толькі праз тры гады Наташа вярнулася ў кіно, каб прадоўжыць біяграфію сваіх гераінь—узбечкі ў карціне «Ташкент—горад хлебны», казашкі ў фільме «Дзень Машук».

Надзвычай цікавая была работа маладой актрысы ў кінастужцы «Джаміля». У выкананні Н. Арынбасаравай Джаміля спачатку—тонкая, стройная дзяўчына, свабодная, шчаслівая, скача на кані, і ніхто яе не можа дагнаць. Потым—пакорлівая жонка, заняволеная векавым укладам. Вось яна слухае разам з усімі пісьмо з фронту ад мужа—паклоны ўсім сваякам, строга па старшынству, яна, жонка,—на апошнім месцы. Яна, як і ўсе, робіць мужчынскую работу, як і ўсе, не скардзіцца—але сама гэтая работа паступова выпрамяе яе, прыносіць пачуццё ўнутранай свабоды. Наталля Арынбасарава вельмі дакладна перадае гэта—усё больш адкрытым становіцца позірк Джамілі. Застаючыся амаль па-дзявочы сарамлівай, яна становіцца ўпэўненай у сабе. З цудоўнай непасрэднасцю іграе актрыса эпізод, дзе Джаміля прыходзіць да Даніяра—тут яе адкрытае, адважнае пачуццё свабоды, нявіннасць і праўда. Гэты ўчынак маладой жанчыны, здавалася б, абмежаваны толькі межамі пачуцця, «асабістым жыццём», раскрывае чысціню і сілу чалавека, і не абстрактнага чалавека, а жывога і сучаснага. Такі не пойдзе на ўступку, на маральны канфлікт, якія б перашкоды ні выраслі на яго шляху.

Зараз Наталля Арынбасарава рыхтуецца да новых кінаролей. І няма сумнення, што яны таксама будуць удаляя. Залог гэтаму—вялікі, своеасаблівы талент актрысы.

КУЗЬМА ЧОРНЫ

Да 70-годдзя з дня нараджэння

Здараюцца часам на свеце з'явы і падзеі, якія проста не ўкладваюцца ў рэальныя паняцці чалавечага мыслення. Падумаць толькі: Кузьма Чорны адышоў у пантэон вялікіх пісьменнікаў на сорок чацвёртым годзе жыцця... І гэта тады, калі трагічны лёс адмераў яму ўсяго толькі дваццаць гадоў творчай працы. Але калі б мы «раскідалі» па гэтых гадах усё напісанае Кузьмом Чорным, дык яны напэўна склалі б добрых сорок, — настолькі непамерна многа зрабіў гэты на дзіва сціплы, добры і па-братэрску блізкі і родны людзям пісьменнік-гуманіст. Чалавек вялікага таленту, ён увайшоў у літаратуру як выдатны пісьменнік-мастак, імя якога арганічна звязана з нараджэннем беларускай савецкай прозы. Ён з'яўляецца, разам з Якубам Коласам, яе аснова-паложнікам і адзіным у сваім родзе творцам сучаснага псіхалагічнага рамана, як эпаса новага, сацыялістычнага грамадства.

Ідэйна-творчы рост пісьменніка, глыбокага знаўцы жыцця і нацыянальнага характару свайго народа, адбываўся разам з агульным сацыяльна-эканамічным развіццём Краіны Саветаў. Аўтар «Бацькаўшчыны» імкнуўся быць сапраўдным настаўнікам жыцця, выказнікам дум і патрыятычных імкненняў працоўных, іх барацьбы за перамогу сацыялізму.

Яскравым праяўленнем гэтага яснага і выразнага сацыяльна-палітычнага напрамку творчасці Кузьмы Чорнага з'яўляецца сама яго пісьменніцкая біяграфія і незвычайная творчая актыўнасць. За два дзесяцігоддзі літаратурнай дзейнасці ён стварыў многа выдатных кніг, якія трывала ўвайшлі ў залаты фонд савецкай літаратуры — літаратуры сацыялістычнага рэалізму. Яго творчае станаўленне адбывалася сістэматычна і ўпэўнена. Пісьменнік ішоў ад мастацкай мініяцюры і апавядання (зборнікі: «Апавяданні» — 1925 год, «Срэбра жыцця» — 1925, «Па дарозе» — 1925, «Пачуцці» — 1926, «Хвой гавораць» — 1926, «Вераснёвыя ночы» — 1929, «Нянавісць» — 1930, «Брыгадзіравы апавяданні» — 1932) да вялікай аповесці і шматпланаванага рамана на сацыяльна-палітычны і гістарычны тэмы («Сястра» — 1927, «Зямля» — 1928, «Вясна» — 1931, «Бацькаўшчына»

— 1932, «Вялікае сэрца» — 1934, «Трыццаць год» — 1934, «Трэцяе пакаленне» — 1934, «Люба Лук'янская» — 1937, «Простыя людзі» — 1941, «Скіп'еўскі лес» — 1944, «Вялікі дзень» — 1944).

Народ заўсёды быў і заставаўся цэнтральным героем твораў Кузьмы Чорнага. У імя народа ён жыў і тварыў, і яго пачуцці і думы былі пачуццямі і думамі працоўных мас. «Вялікае шчасце для пісьменніка пісаць аб народзе і яго шчасці і самому быць шчаслівым разам з народам, — пісаў Кузьма Чорны. — За гэта няспынна гарыць у душы шчырая і сапраўдная ўдзячнасць партыі вялікага Леніна». І якую б тэму ён ні кранаў: нават самую, здавалася б, звычайную, што разгортвалася толькі ў мастацкую імпрэсію, навелу, або вялікую тэму, якая набывала форму манументальнага эпічнага твора, рамана, — жывая чалавечая істота, яе гістарычны лёс і будучыня, інтарэсы простых людзей, творцаў новага жыцця, заўсёды складалі галоўную ідэйную задуму мастака, альфу і амегу яго творчасці. І гэта далёка не выпадакова, бо вынікала з марксісцка-ленінскага светапогляду Кузьмы Чорнага, з яго сацыялістычнага гуманізму, народжанага савецкай рэчаіснасцю.

Так узнікае цэлая серыя фундаментальных раманаў і, бадай, адзін з самых выдатных — «Бацькаўшчына». У ім пісьменнік сцвярджае ідэал сацыялістычнай Радзімы, разгортвае шырокую панараму класавай барацьбы на Беларусі, пачынаючы з часоў царызму і канчаючы перыядам калектывізацыі, паказвае складаны шлях ідэйна-псіхалагічнага развіцця сваіх герояў, дзеянні якіх выходзяць далёка за межы нацыянальных граніц. Перад намі нашчадак сілезскіх ткачоў Леапольд Гушка. На прыкладзе яго жыцця пісьменнік яскрава паказвае, што толькі Краіна Саветаў, дзе перамог працоўны народ, з'яўляецца сапраўднай радзімай працоўных усяго свету.

І калі ў «Трэцім пакаленні», гэтай хвалючай кнізе жыцця, пісьменнік больш за ўсё цікавіцца працэсам ачышчэння псіхалогіі чалавека ад звырных інстыктаў старога свету — прагі ўласнасці і асабістага ўзбагачэння, працэсам станаўлення характару новага, савецкага чала-

века, — то ў «Любе Лук'янскай» на шырокім сацыяльным фоне паказаны неабмежаваныя магчымасці росту культуры і матэрыяльнага дабрабыту самых заняпалых, найбольш цёмных і адсталых у мінулым людзей.

Пісьменнік нязменна паказваў працэс нараджэння новага ва ўмовах савецкай рэчаіснасці, і творы яго — апафеоз перамогі сацыялізма ў нашай краіне. У іх Кузьма Чорны выступае не проста як пісьменнік-празаік; яго раманы па праву могуць быць названы мастацкай гісторыяй беларускага народа ад часоў прыгонніцтва і да нашых дзён.

Творы ваеннага часу Кузьма Чорны пісаў літаральна «на калёсах», у баявых паходах па франтавых дарогах, у шуме і громе гераічных салдацкіх будняў. Ды і сам пісьменнік быў сапраўдным салдат-патрыёт, на другі дзень Айчыннай вайны ён добраахвотна падаўся на фронт. Вось тут, уласна, і крыеца магутная крыніца ваяўнічага патрыятычнага духу яго «ваеннай творчасці», якая натхняла беларусаў-франтавікоў і народных месціцаў на бяспрашныя ратныя подзвігі.

Блізкія да пісьменніка людзі, яго сябры «па тых трывожных днях», добра ведаюць, што, апынуўшыся ў ліпеньскія дні 1941 года на зборным пункце на Магілёўшчыне, Кузьма Чорны сярод людской мітусні і баявых трывог абдумвае план і змест новага рамана на ваенна-патрыятычную тэму. Ён пачынае яго, не прыдумаўшы нават дакладнай назвы. Поўны новых, незвычайных уражанняў ад ваенных падзей, пісьменнік «дапісвае» свой твор на выпадковых прыпынках і ў сялянскіх хатах, у начлежных дамах і лясных гушчарах.

У такіх менавіта ўмовах нараджаўся выдатны «ваенны твор» Кузьмы Чорнага «Вялікі дзень» і пачатак яго аповесці «Скіп'еўскі лес». Герой-воіны пісьменніка — гэта ўвесь узброены народ, мужны і бязлітасны ў барацьбе з ворагам. Яны глыбока вераць у жыццё, у непераможную магутнасць свайго сацыялістычнага бацькаўшчыны.

Кузьма Чорны марыў аб новых творах, аб здзяйсненні новых творчых задум. Але заўчасная смерць не дала яму магчымасці выканаць шырокія літаратурныя планы. Аднак усё тое, што ён пакінуў у спадчыну свайму народу, з'яўляецца неацэннай мастацкай каштоўнасцю, цэлай творчай школай для маладых пісьменнікаў. Кузьма Чорны аддаў свайму народу, свайму Камуністычнай партыі, верным сынам якой ён быў, усе свае сілы, свой светлы розум і здольнасці выдатнага пісьменніка, які так многа зрабіў для мастацкага выхавання барацьбітоў за ўрачыстасць сацыялістычнага грамадства.

Сцяпан МАЙХРОВІЧ

СЛОВЫ І ЎЧЫНКІ

Некаторыя думаюць: «Дзяцінства — пара бесклапотная... Хіба дзіця што-небудзь разумее? Вось падрасце, тады...» Якая вялікая памылка! Дзяцінства, можа стацца, самая складаная пара на працягу ўсіх гадоў, адпушчаных чалавеку. Гора і радасць, надзеі і расчараванні, каханне і рэўнасць, мужнасць і баязлівасць, спагада і раўнадушнасць, сціпласць і ганарлівасць, дабрата і сквапнасць, прага ведаў і пакуты творчасці — усё, з чым мы страчаемся ў свеце дарослых людзей, усё гэта ёсць і ў свеце дзяцінства.

Але як своеасабліва праяўляюцца ў яго ўсе гэтыя якасці! Самаадданасць і эгаізм, смеласць і баязлівасць, шкадаванне і бязлітаснасць — усё гэта ў дзяцей да пэўнага ўзросту існуе побач, без усведамлення супярэчнасці. І як лёгка бывае ў гэты час палічыць, скажам, парыў у абарону справядлівасці за звычайнае самавольства.

Расквасіў нос які-небудзь Славік ці Паўлік, падчапіў у бойцы сіняк, застрэміў нагу, парэзаў палец — і мы тупаем вакол дзіцяці, носімся з мазямі, кампрэсамі, прыпаркамі... Ну а што, апрача фізічнага болю, адчувае ў гэтыя хвіліны малы, якімі пачуццямі ўстрыможана ягонае сэрца — гэта шмат каго з нас не цікавіць. Больш таго — прыкладаючы кампрэс да ўдаранага месца, маці іншы раз дакарае хлопчыка: «І навошта ты звязваешся з гэтым Міколкам? Ён жа як ёсць хуліган! Колькі разоў табе казалі!» Паўлік скрозь слёзы спрабуе растлумачыць, што Міколка «няправільна», што ён «даў падножку Танцы... а яна... проста ў лужыну...» — «А табе якая справа? Табе што — больш за ўсіх трэба?» — крычыць мама, не ўсведамляючы, што робіць.

Можа гэтая маці — злосная, эгаістычная жанчына? Зусім наадварот. Уся ахопленая непакоем за сваё дзіця, яна гаворыць першае, што прыходзіць у галаву.

А бывае і так: убачыўшы сіняк пад вокам у дзіцяці, раз'ятраная маці кідаецца да суседкі: «Твой майго!..» Ну ўжо гэта самая апошняя справа, скажаце вы. Дзеці ёсць дзеці. Толькі што пасварыліся, зараз жа і памірацца... Пачакайце, падумаўце: хіба не важна ведаць, на чым «памірыліся» дзеці? На Паўлікавай праўдзе ці на Міколкавай няпраўдзе? Я ж гавару не пра асобныя выпадкі, а пра сістэму выхавання. Калі ў аснове сістэмы будзе ляжаць неўмяшальніцтва бацькоў ці вольнае ўмяшальніцтва, дык не выключана магчымасць, што Паўлікаву праўду адолее Міколкава няпраўда. А з Паўліка можа вырасці чыстаплой, які з халоднай усмешкай, засунуўшы рукі ў кішэні, будзе назіраць, як Міколка ганьбіць дзяўчыну, магчыма тую самую Таню, якой ён у дзяцінстве «даваў падножку».

Шмат кажуць і пішуць пра нядобрыя паводзіны некаторых хлапчукоў-падлеткаў. У газеце расказвалася, як група расхлябаных юнцоў напала на доктара, які ішоў міма і зрабіў ім заўвагу. А прахожыя — адны паспешліва адбегаліся, другія спыняліся ўводдалі, не асмельваючыся або не жадаючы ўмешвацца. Карэспандэнт робіць вывад: «Беспакаранасць — вольнае галоўнае, якая нараджае ланцуг агідных учынкаў... Другая бяда — раўнадушнасць...» Другі карэспандэнт у другой газеце ставіць пытанне: «Якія ж вірусы выклікаюць хуліганства сярод непаўналетніх?» І адказвае: «Найважнейшая прычына хуліганства — сум, слабая выхавальная работа».

КУТОК ПРЫРОДЫ

Лебедзі.

Фота А. Велікасельца.

Усё гэта так. Ці амаль так. Але ўсё гэта, як кажуць, ляжыць на паверхні. Тут усім усё зразумела. І строга караць злачынцаў трэба, і з раўнадушнасцю змагацца трэба, і ствараць культурныя ачагі для падлеткаў трэба... Няправільна, на маю думку, адно: «сум», які прымушае падлетка кідацца з нажом на прахожых, — не вірус. Такі «сум» — ужо развітая хвароба, выкліканая вірусам, як відаць, іншага, ранейшага паходжання.

Нярэдка чуеш: «Да пятага (або шостага, або сёмага) класа хлопчык быў як хлопчык. Някепска вучыўся, дурэў, як усе. Але вольна звязаўся з дрэннай вулічнай кампаніяй і пачаў буяніць».

Я пазнаёмілася з бацькамі шасці непаўналетніх злачынцаў. Высветлілася, што ўсе гэтыя людзі па сутнасці справы былі абыякавыя да сваіх дзяцей. Так, яны кармілі іх, так, апраналі, нават папракалі за двойкі і свавольства. Але ўсё-такі былі абыякавыя.

«Мы не вучылі іх дрэннаму», — гаварылі бацькі на судзе. А добраму ці вучылі?

Здаровыя, нармальныя дзеці не ведаюць суму і нуды. Дзеці па натуры дзейныя. Яны ўвесь час нешта прыдумляюць, фантазіруюць, нешта майструюць, тармосяць старэйшых, паграбуюць да сябе ўвагі. Дзеці асвойваюць свет. Кожны дзень у поле іхняга зроку ўваходзіць штосьці новае: прыгожае і пачварнае, добрае і нядобрае, простае, даступнае іхняму разуменню, і складанае, што патрабуе тлумачэння дарослых.

Я ведаю шмат людзей, якія адчуваюць сапраўдную асалоду ад гутарак са сваім дзіцем. А як жа! Як кветка распускае свае палёсткі пад уздзеяннем святла, цяпла і вільгаці, так расцвітае душа маленькай істоты пад уплывам разумнай бацькоўскай любові, пяшчоты і ўвагі. «Усміхнецца — матчына ўсмішка», — гаварыў мне адзін такі бацька. — Секане рукой — мой жэст! А нахмурыць бровы — выліты дзед... Наша кроў! Глядзіш на яго і думаеш: «Роднае ты маё дзіцятка! Мы — някепскія людзі. Але ты павінен быць лепшы за нас. Дык расці бездакорным рыцарам камунізма. Бяры ў нас усё лепшае, што мы накапілі, і не раскідай, а памнажай...» І другі бацька, зусім яшчэ малады: «Разумею, цікавая справа! Пагуляеш з ім, казку яму прачытаеш, «абмяркуеш» што-небудзь разам, пасмяешся і раптам адчуваеш, што ты і сам, здаецца, стаў крышку лепшы, нібыта вады крынічнай напіўся...»

...Гуляючы з мячом на дварэ, шасцігадовы Славік незнарок пацэліў у электрычную лямпачку, што вісела над дзвярыма веранды. Лямпачка разбілася. Выходзіць бацька з дому з сярдзіта нахмуранымі бровамі. «Гэта ты разбіў лямпачку?» — сурова пытаецца ён. «Н-не... гэта не я...» — ляпеча Славік. «Як не ты? Я ж бачыў у акно! Дык ты яшчэ і маніш? Маці! — крычыць бацька ў дом. — Бач, які ў нас сыноч! Мала таго, што свавольнік, ён яшчэ і манюка, аказваецца!»

Са свайго ганка я бачу і чую гэту сцэну. Але ў прысутнасці Славіка ўмяшацца не магу і чакаю, калі бацька скончыць свае натацыі. Мараль чыталася з паўгадзіны. Славік стаяў, апусціўшы галаву і калупаючы наскон зямлю. Ён ужо даўно ачوماўся ад першапачатковага перапуду і цяпер пры словах «манюка», «ілгун», што так лёгка зрываўся з языка бацькі, спадылба кідаў на яго ці то здзіўленыя, ці то цікавыя позіркы. Калі бацька, прыгразіўшы сыну напаследак «адабраць мяч, калі...», вярнуўся ў дом, я пайшла да яго.

«Але ж нельга праходзіць міма такіх фактаў? — пачаў ён з наступлення, ледзь толькі я раскрыла рот. — А што б вы зрабілі на маім месцы?» Я паспрабавала сабе і яму ўявіць іншы малюнак. Бацька ўбачыў і пачуў, як хлопчык разбіў лямпачку. Не правакуючы дзіця неразумным пытаннем («Гэта ты разбіў лямпачку?») і ссунутымі бровамі на хлусню, бацька кажа: «Славік, я бачыў, што ты лямпачку разбіў. А ну, збегай на кухню за табурэткай!» Славік куляй ляціць на кухню і, засопшыся, цягне табурэтку. «Так, — працягвае бацька. — Цяпер пастаў яе бліжэй да дзвярэй. Так. Лезь на табурэтку. Так. Цяпер асцярожна — не парэж руку — выкруці разбітую лямпачку... Так. А вольна гэтую, новую, укруці. Асцярожна, не спяшайся. Вольна так! Малайчына! Ну, ідзі, гуляй! Глядзі, будзь асцярожны!»

Па-першае, успыхнула б у душы дзіцяці любоў і ўдзячнасць да бацькі: бацька ягоны — самы лепшы, самы справядлівы чалавек на свеце! Па-другое, гэта быў бы прадметны ўрок аб тым, што свае памылкі трэба выпраўляць самому. І па-трэцяе, уся гэта дзейсная педагогічная працэдура заняла б не больш пяці мінут... Бацька згадзіўся, што мой варыянт больш правільны, і ўсё ж зазначыў, што ён «не жалезны», што і ў яго «ёсць нервы».

А мне ўспомніўся афарызм нейкага разумнага педагога: «Мы выходзім найбольш паспяхова не тым, што забараняем дзіцяці, а тым, што забараняем самому сабе. Страта самавалодання — страта ўплыву...»

А. ПРАТАПОПАВА
[Часопіс «Семья и школа»].

СНАТВОРНЫЯ ЦЯЖАРНЫМ НЕЛЬГА ПРЫМАЦЬ БЕЗ ДАЗВОЛУ ЎРАЧА

Калі ў цяжарнай жанчыны паяўляецца бяссонніца, не трэба спяшацца з прыёмам снатворных. Перш за ўсё яна павінна дакладна выконваць рэжым працы і адпачынку, добра праветрываць пакой, у якім спіць, дастатковы час знаходзіцца на свежым паветры.

Карысна рабіць штодзённыя цёплыя абціранні цела, працяглая, але не стамляючыя прагулкі, лепш за ўсё ў адны і тыя самыя гадзіны. Не трэба ўхіляцца ад гімнастыкі, якой навучаюць у кансультацыі з першых дзён цяжарнасці.

Але калі адно толькі выкананне гігіенічнага рэжыму не памагае пазбавіцца ад бяссонніцы, урач жаночай кансультацыі назначыць неабходнае лекавае лячэнне.

Найбольш бяспечны і дастаткова эфектыўны валерыяна-

вы чай. 8—10 грамаў здробне-нага кораня трэба заварыць з вечара ў шклянцы крутым кіпеллем. На працягу дня ў два—тры прыёмы выпіваць палавіну шклянкі, а астатнюю палавіну — нанач. Валерыянавы чай зніжае раздражняльнасць, дзейнічае заспакаляльна.

Заспакаляльна дзейнічае і спрыяе наступленню сну сардэчнік (пустырнік). Выпускаюцца прэпараты гэтай расліны ў выглядзе спіртовай настойкі, вадкага экстракту і ў таблетках. Неабходную дозу ўкажа ўрач.

Катэгарычна забараняецца цяжарным жанчынам без спецыяльнага дазволу ўрача снатворныя групы барбітуратаў (медзінал, веранал, барбаміл, люмінал і інш.).

Н. ЕРМАЛАЕВА,
урач.

ВАРЫКОЗНАЕ РАСШЫРЭННЕ ВЕН

«Што такое варыкознае расшырэнне вен, чым яно выклікаецца, як яго лячыць?» — пытаюць чытачы.

Варыкознае расшырэнне вен — сур'ёзнае захворванне. Вены трацяць эластычнасць, лёгка расцягваюцца і ў некаторых месцах расшыраюцца так, што ўтвараюць вузлы. У такіх венах хуткасць руху крыві запавольваецца. Нешта нахштальт гэтага мы бачым у прыродзе: у вузкім, сціснутым паміж гор рэчышчы плыня ракі хуткая, а калі выходзіць на роўнядзь, то, разліваючыся, траціць хуткасць.

Пры замаруджаным руху крыві нярэдка ўтвараюцца згусткі яе — тромбы, якія могуць закупорыць сасуды. У гэтым выпадку могуць паявіцца ацёкі і трафічныя язвы.

Прычын варыкознага расшы-

рэння вен ёсць шмат. Захворванне гэта часцей за ўсё бывае ў людзей, якія займаюцца цяжкай фізічнай працай — у кавалёў, грузчыкаў, а таксама ў павароў, паштальёнаў, якім падоўгу даводзіцца стаяць ці хадзіць. Кроў, застоюючыся ў венах, паступова расцягвае іх; парушаецца жыўленне сценак сасудаў, яны становяцца тонкімі. Чалавек адчувае нейкі цяжар у нагах, сверб, хутка стамляецца.

Найлепшая прафілактыка варыкознага расшырэння вен — фізкультура. Карысна ў час перарываў у рабоце выконваць і нескладаны комплекс лячэбнай гімнастыкі, каб узмацніць нармальны кровазварот.

А калі хвароба ўсё ж наступіла, трэба абавязкова звярнуцца да ўрача. Ён назначыць лячэнне.

Скарга ў рэдакцыю

Дарагая рэдакцыя! Мы, жыхары вёскі Жукнева, просім аказаць нам дапамогу. Наша Жукнева размешчана на шляху Талачын — Коханава. Па нашай вуліцы за суткі праходзіць вельмі шмат транспарту: і аўтамашыны, і трактары, і ўся сельскагаспадарчая тэхніка. А цяпер яна ўсё роўна, як на фронце. Таму ў нашых хатах людзям няма жыцця: з-за грукату і пылу. А вясной і восенню не вылезці з гразі. Так што пра якую культуру сельскага жыцця можна весці гутарку ў такіх умовах? Гэтае пытанне разглядалася на выканкоме сельскага Савета і было прынята рашэнне зрабіць аб'язную дарогу. Аднак гэта рашэнне засталася толькі на паперы.

Таму мы і рашылі звярнуцца ў рэдакцыю з просьбай памагчы нам, жыхарам вёскі Жукнева. Вёска жыве цяпер у такі час, калі мала мець сала ў кубле і грошы ў кашальку. Вёска хоча жыць культурна. Чакаем дапамогі.

Жансавет Жукнеўскага сельсавета.
Старшыня жансавета Глывіна Н. К.

БАЛГАРСКАЯ КУХНЯ

САЛАТА З ЧАСНАКУ

Малады зялёны часнок пачысціць, парэзаць на кавалачкі даўжынёй 3—4 см, заліць кіпеллем і трымаць у вадзе, пакуль часнок не стане мяккім, пасля чаго выняць яго, адцадзіць і заліць сумессю з воцату, алею і солі па густу. Гэтую салату можна захоўваць на працягу некалькіх дзён.

СУП „РАЯЛЬ“

Дзве дробна парэзаныя цыбуліны падсмажыць у 4—5 лыжках тлушчу, пасаліць, уліць 2 л вады, усыпаць 100 г вермішэлі, 4—5 нацёртых на буйной тарцы памідораў (можна і кансерваванных) і варыць да гатоўнасці. Асобна збіць 4—5 яек і ўвесці іх, прапускаючы скрозь сіта, у кіпячы суп, прычым яйкі павінны асесці ў выглядзе нітак. Пры падачы на стол суп пасыпаць дробным парэзаным зелянівам пятаўшкі і чорным перцам.

СУФЛЕ З КАБАЧКОЎ

1 кг кабачкоў прамыць, пачысціць, нарэзаць на скрылёчкі і зварыць у крыху падсоленай вадзе. Затым расцёрці на пюрэ, патушыць у 100 г сметанковага масла, дадаць 150 г цвёртага сыру, 5 жаўткоў, 1—2 ст. лыжкі тоўчаных сухароў, 150—180 г гарачага малака, соль, чорны перац, дробна парэзанае зяленіва пятаўшкі і збітыя на пену бялкі. Масу злёгку перамешаць і вылажыць на змазаную маслам і пасыпаную сухарамі бляху, зверху пасыпаць цёртым сырам і запячы. На стол суфле падаць цёплае.

БУЛЬБЯНЫЯ ПІРАЖКІ З НАЧЫНКАЙ

Зварыць 100 г бульбы, растаўчы, дадаць 100 г сметанковага масла, 100 г мукі, солі і замесціць цеста. Раскачаць з яго пласт таўшчынёй 0,5 см і парэзаць на квадраты, а затым на трохкутнікі. На кожны трохкутнік пакласці начинку з дробна парэзанай вяндліны, брынзы або яйка ці падсмажанага мяснова фаршу і скруціць у трубочку. Трубочкі загнуць у выглядзе падкоўкі і спячы ва ўмерана гарачай духоўцы.

РУЛЕТ БУЛЬБЯНЫ

Зварыць у шалупінні 1 кг бульбы, абдраць яе, нацёрці на тарцы, дадаць 3 яйкі, сталовую лыжку мукі, соль, чорны перац, дробна парэзанае зяле-

ніва пятаўшкі, 50 г нацёртага сыру і добра перамешаць. Прыгатаваную масу вылажыць пластам на вільготную сурвэтку. Зверху пасыпаць тоўчанымі сухарамі, 2 парэзанымі на кубікі крутымі яйкамі, зяленівам пятаўшкі, дробна парэзанай і падсмажанай морквінай і скруціць рулет, прычым ён павінен мець памер формы, у якой будзе выпякацца, бо інакш ён расплывецца. Пералажыўшы рулет у форму, змазаць яго збітым яйкам, пасыпаць цёртым сырам, паліць гарачым тлушчам і спячы ва ўмерана гарачай духоўцы. Падаць рулет на стол з салатай або таматным соусам.

Гэты рулет можна прыгатаваць таксама, узяўшы замест 1 кг бульбы 0,5 кг бульбы і 0,5 кг шпінату.

ЮРЫДЫЧНАЯ КАНСУЛЬТАЦЫЯ

Мая маці з 1948 года працавала ў калгасе. На працягу некалькіх гадоў яна не выпрацоўвала мінімуму працадзён, а апошні год зусім не працавала. Цяпер яна дасягнула пенсійнага ўзросту. Ці мае яна права атрымліваць пенсію?

ПЯЧОНКА,
жыхарка г. Мінска.

У адпаведнасці з Законам аб пенсіях і дапамогах членам калгасаў, пенсіі па старасці назначаюцца жанчынам-калгасніцам, якія дасягнулі ўзросту 55 год і маюць стаж работы не менш 20 год. Пры вылічэнні стажу работы, які дае права на пенсію, за перыяд пасля 1965 года выключаюцца тыя гады, на працягу якіх член калгаса не выпрацаваў без уважлівых прычын устаноўленага мінімуму выхадаў на работу. Гэта азначае, што папярэднія гады (па 1965 уключна) падлягаюць уключэнню ў стаж незалежна ад таго, выпрацоўваўся тады мінімум працоўнага ўдзелу ў грамадскай гаспадарцы калгаса ці не. Аднак праўленнем калгасаў і камісіям па назначэнню пенсій і дапамог калгаснікам і ў гэтым выпадку прадастаўлена права не залічаць у стаж работы перыяды, калі, паводле дакументаў, якія ёсць у калгасе, чалавек без уважлівых прычын сістэматычна не выходзіў на работу, ухіляўся ад працы ў грамадскай гаспадарцы.

18 мая 1967 года я паступіла на работу на спіртзавод. У ліпені 1968 года мне быў прадастаўлены адпачынак па цяжарнасці і родах. Калі скончыўся гэты водпуск, я не выйшла на работу па той прычыне, што дзіця было хворое, і не працавала, пакуль дзіцяці не споўніўся год. Але адпачынку за свой кошт не аформіла. Затым я зноў вярнулася на завод, аднак на работу мяне аформілі як нанавя прынятую. У хуткім часе я зноў павінна буду пайсці ў водпуск па цяжарнасці і родах. Ці маю я права на атрыманне дапамогі ў размеры 100% заробку?

Н. БРЫСЬ
Рагачоўскі раён.

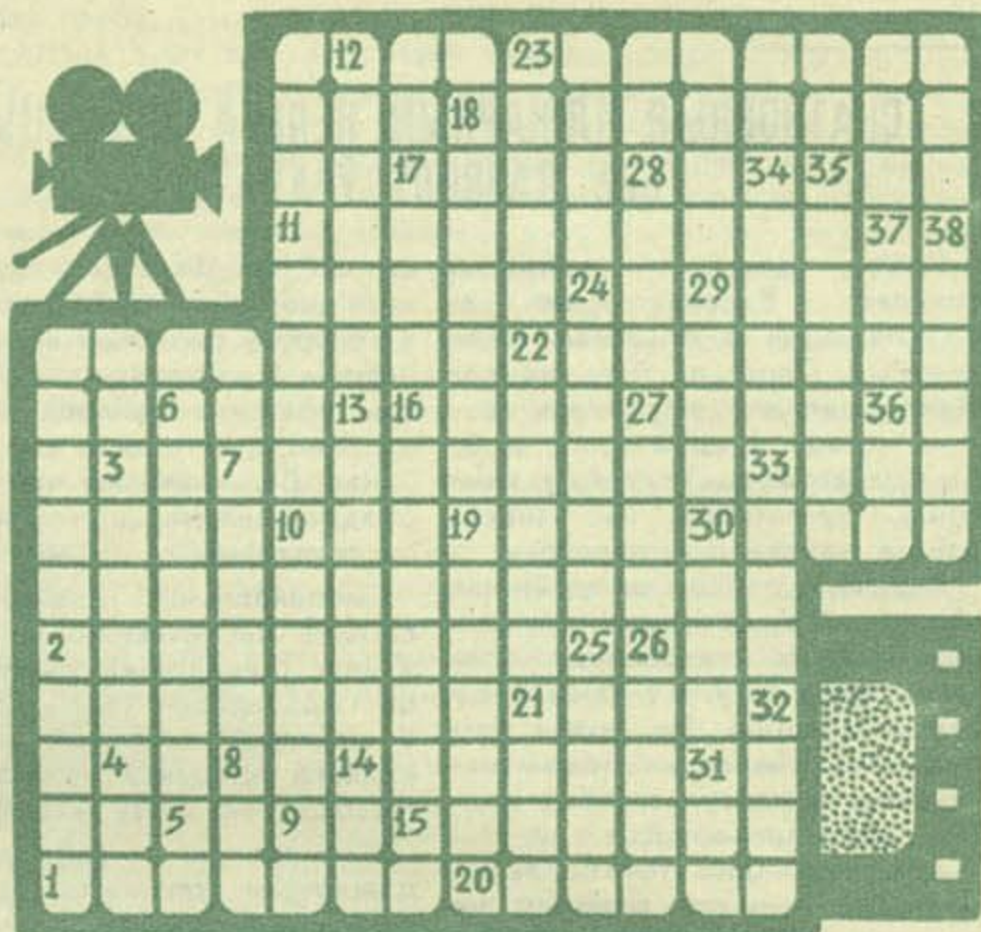
Згодна п. 70 Палажэння аб парадку назначэння і выплаты дапамог па дзяржаўнаму сацыяльнаму страхаванню, дапамога за час водпуску па цяжарнасці і родах у размеры поўнага заробку выплачваецца тым жанчынам, членам прафсаюза, якія маюць агульны стаж работы не менш 3 год, у тым ліку не менш 2 год няспынай работы на дадзеным прадпрыемстве ці ва ўстанове.

У Вас, Надзея Рыгораўна, няма двухгадовага бесперапыннага стажу, паколькі Вы ў 1968 годзе не аформілі належным чынам адпачынку за свой кошт і не выйшлі на работу самавольна.

Прэзідыумам Саветаў прафсаюзаў дэвалюецца па хадайніцтву абкомаў прафсаюзаў і фабзаўмясцкомаў аднаўляць у асобных выключных выпадках і пры наяўнасці ўважлівых прычын бесперапыннага стажу. Па пытанню ўзнаўлення бесперапыннага стажу Вам трэба звярнуцца ў прафсаюзныя органы.

А. ХВАСТОЎ,
кандыдат юрыдычных навук.

ЧАЙНВОРД „БЕЛАРУСКАЕ КІНО“

1. Вядомы беларускі кінарэжысёр. 2. Выканаўца ролі маці Юры Казанкова ў фільме «І ніхто іншы». 3. Старэйшы беларускі кінааператар. 4. Выканаўца ролі Лемеша ў кінафільме «Чырвонае лісце». 5. Выканаўца ролі пана Івана ў фільме «Палеская легенда». 6. Персанаж кінафільма «Маё наханне». 7. Персанаж фільма «Палеская легенда». 8. Героіня фільма «Чырвонае лісце». 9. Героіня фільма «Першыя выпрабаванні». 10. Выканаўца адной з галоўных ролей у фільме «Сорак мінут да світання». 11. Персанаж кінафільма «Дзесятая доля шляху». 12. Рэжысёр-пастаноўшчык фільмаў «Мядзведзь» і «Чалавек у футарале». 13. Выканаўца ролі маці ў кінафільме «Міколка-паравоз». 14. Пяцігадовая героіня аднаго з кінафільмаў Льва Голуба. 15. Выканаўца ролі Лявона ў кінафільме «Лясная бульба». 16. Дзеючая асоба ў кінафільме «Шукальнікі шчасця». 17. Аўтар сцэнарыя кінафільма «Цераз могількі». 18. Аповесць А. Кулакоўскага, па якой пастаўлен кінафільм «Шчасце патрэбна берагчы». 19. Выканаўца ролі Бушмана ў кінафільме «Гадзінік спыніўся апоўначы». 20. Беларускі кінафільм па апавяданню А. П. Чэхава. 21. Герой Савецкага Саюза, якая паслужыла прататыпам падпольшчыцы Марыны ў кінафільме «Гадзінік спыніўся апоўначы».

22. Камандзір у кінафільме «Запомнім гэты дзень». 23. Выканаўца ролі Святланы ў кінафільме «Вуліца малодшага сына». 24. Народны пісьменнік БССР, аўтар сцэнарыя кінакамедыі «Хто смяецца апошнім». 25. Галоўны герой кінафільма «І ніхто іншы». 26. Аўтар сцэнарыя першага беларускага кінафільма. 27. Заснавальнік беларускага кінамастацтва. 28. Дзеючая асоба ў кінафільме «Хто смяецца апошнім». 29. Аператар фільма «І ніхто іншы». 30. Беларускі кампазітар, аўтар музыкі да кінафільма «Пасеялі дзяўча-

ты лён». 31. Аўтар сцэнарыя кінафільма «Чалавек не здаецца». 32. Аўтар сцэнарыя кінакарціны «Пісьмы да жывых». 33. Выканаўца адной з ролей у кінафільме «Усходні калідор». 34. Героіня фільма «Зялёныя агні». 35. Выканаўца ролі Папавой у фільме «Мядзведзь». 36. Дзеючая асоба кінафільма «Паўлінка». 37. Аўтар сцэнарыя кінафільма «Шчасце патрэбна берагчы». 38. Выканаўца ролі Хаджы-Абрыка ў кінафільме «Чалавек, Ганна».

Склалі Уладзімір і Ніна
АБАБУРКІ.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

△ Малако доўга не пракісне нават у спякотны дзень, калі наліць яго ў шклянкі або эмаліраваны гладыш ці наструлю і паставіць у міску з халоднай вадой. Канцы сурвэтки, якой пакрыты гладыш, трэба апусціць у ваду.

△ Завялае зяленіва кропу, пяташкі, сельдэрэю зноў стане свежае, калі пакласці яго ў ваду, у якую падліта крышку воцату (чайная лыжка на шклянку вады).

△ Калі варыцца суп, пену ад мяса збіраюць, каб булён быў празрысты. Адсутнасць або прысутнасць пены не ўплывае на смакавыя і спажывныя якасці стравы.

△ Маладую бульбу лягчэй абіраць, калі пакласці яе ненадоўга ў гарачую ваду, а потым у халодную. Ад чысткі маладой бульбы скура на руках нярэдна цяжее. Каб пазбегнуць гэтага, трэба, перш чым узяць абіраць бульбу, змачыць рукі воцатам і не выціраць іх, а даць воцату высохнуць.

△ Многія гаспадыні вараць варэнне ў медным тазе. Калі варэнне гатова, яго пасля ахаладжэння трэба адразу ж пераліць. Трымаць варэнне ў меднай пасудзіне нельга.

△ Калі вы не пераносіце паху нафталіну, то для захавання шарсцяных рэчаў скарыстайце духі або адэналон: моль баіцца іх паху.

△ Мяккую мэблю спачатку чысцяць пыласосам, а затым мяккай шчоткай. Выбіваюць яе не часта. Калі нельга вынесці мэблю на двор, то яе выбіваюць у памяшканні, пасцяліўшы на мяккія часткі вільготную, як след выкручаную анучу. Ануча ўбярэ ў сябе пыл.

△ Люстэрна тансама патрабуе ўвагі. Неабходна хаця б раз на тыдзень праціраць яго анучкай, змочанай воцатам. Калі яно страціла блыск, яго трэба асцярожна вымыць растварам з якога-небудзь пральнага парашку і цёплай вады і затым праціраць чыстай анучкай.

△ Карціны (асабліва арыгінальныя) — вялікая каштоўнасць. Таму клапаціцца пра іх трэба пастаянна. Заднюю паверхню і рамку выціраюць сухой мяккай анучкай. Шкло чысцяць так, як люстэрка. Калі карціна без шкла, яе трэба што-тыдзень праціраць ад пылу, а раз за некалькі месяцаў асвятляць фарбы, праціраючы карціну сырой разрэзанай бульбінай або цыбулінай, а затым сухой мяккай губкай.

△ Кнігі — багацце кожнага дома. Таму ім патрабуецца тансама старанны догляд. Пыл усмоктваецца пыласосам. Час ад часу кнігі здымаюць з паліц і праціраюць кожную паасобку. Плямы ад тлушчу пакрываюць разведзеным крухмалам. Калі крухмал высохне, яго счышчаюць мяккай шчоткай. Брудныя плямы чысцяць гумкай.

ТЭРМІНОВАЯ ХІМЧЫСТКА

— Ці не скажаце вы, які тут тэрмін выканання?

— Калі што якое, не забудзься раскрыць парасон...

— Чаго ты так размалявалася?
— А мне зараз смецце выносіць.

На першай старонцы вкладки: «Нявеста»

Каляровае фота В. Бараноўскага.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці—32-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі
і культуры—32-38-24.

Здадзена ў набор 30.VI-70 г. Падпісана да друку 24.VII-70 г.
АТ 22790. Друк, арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.
Папера 60×90%. Дадатак—выкрайка. Тыр. 385614 экз. Зак. 1009.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск. Цана 15 кап.

СВЯТА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА

Нядаўна адбылася рэспубліканская выстаўка твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Яе арганізатары — Беларускае савет прафесіянальных саюзаў і Міністэрства культуры БССР. Наведвальнікі выстаўкі ўбачылі шмат прыгожых, высокамастацкіх работ, створаных рукамі беларускіх жанчын.

Галоўнае месца ў экспазіцыі выстаўкі займалі саматканяныя пасцілкі, ручнікі, настольнікі, паясы. Каля 250 пасцілак прыслалі ткачы з усіх абласцей рэспублікі. Асабліва вылучаюцца работы Л. І. Грабавіцкай і М. І. Лянцэвіч з Гродзеншчыны, С. В. Пяткоўскай і Э. Аўсюк з Верхнядзвінска, О. С. Каўрунавай з вёскі Рэкта Магілёўскай вобласці, Г. М. Мірановіч, А. С. Станкевіч з Гомельшчыны.

Ёсць у нас цэлыя вёскі, дзе ткацкае майстэрства перадаецца з пакалення ў пакаленне, ад бабулек і матак унучкам і дочкам. У вёсцы Матоля Брэсцкай вобласці каля тысячы двароў — і ў кожным ткуць. Выдатныя работы пасылаюць на Пінскую фабрыку мастацкіх вырабаў Праскоўя Новік, Вольга Лукашэвіч, Ганна Новік і многія іншыя.

Вельмі яркім і своеасаблівым па дэкаратыўнасці ўзору, насычанасці колераў, святочнаму і радаснаму гучанню з'яўляецца майстэрства жанчын вёскі Няглюбка Гомельскай вобласці. Тут жывуць выдатныя ткачы: А. С. Каўтунова, Е. С. Барсукова, М. А. Прыходзька. Асабліва славяцца Няглюбка непаўторным характам сваіх ручнікоў.

Бадай, усім знаёмы случкія паясы. Тэз іх случкае ткачыца Ніна Мікалаеўна Паўлава. І не толькі паясы, але і гальштукі, жаночыя сумачкі, закладкі ў кнігі і іншыя прыгожыя і карысныя рэчы.

Цудоўныя, тонкія работы прадставіла на выстаўку М. К. Івашнева, жыхарка Гомеля. Яе філейныя ручнікі і накідкі надоўга спыняюць погляд наведвальнікаў.

Звычайная саломка ў руках В. І. Гаўрылюк з Брэста і Е. Г. Арцёменкі з Магілёва ператвараецца ў прыгожыя дыванчкі, сумкі, шторы, цацкі, розныя сувеніры. Колькі гумару ў кампазіцыях «Дзед і баба едуць на кірмаш», «Беларускае вяселле»

В. Гаўрылюк, «Антось казу вядзе», «Карагод» Е. Арцёменкі Пінскія маладыя майстры Л. Д. Прылоўская і Н. А. Турбан прадставілі цікавыя работы з бяросты. Вясельныя гліняныя цацкі прыслала гамяльчанка Соф'я Малаткова: казачныя чалавечкі, «Бульбінка», «Капусцінка», «Памідорчык», «Шчаслівая сям'я». Вызначаюцца сваім характам вышыўкі З. В. Шкуновай, А. Г. Камаровай, К. А. Тыртычнай з Брэста, а таксама Т. А. Гірыч, работніцы Кобрынскай швейнай фабрыкі.

Выстаўка карысталася вялікім поспехам. Рабочыя, студэнты, мастакі, школьнікі — усе ішлі сюды палюбавацца плёнам народных талентаў. Пабывалі тут госці з Ленінграда, Волгаграда, Варонежа і іншых гарадоў нашай краіны, а таксама з Польшчы, ГДР, Чэхаславакіі.

Многія беларускія жанчыны-майстры ўзнагароджаны прэміямі і дыпламамі выстаўкі. лепшыя работы будуць паказаны на Усесаюзнай выстаўцы ў Маскве.

Е. КРАСІЧКАВА,
ст. метадыст Рэспубліканскага Дома мастацкай самадзейнасці Белсаўпрофа.

На чацвёртай старонцы вкладки вы бачыце фота некаторых экспанатаў гэтай выстаўкі.

Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

На здымках — народныя ўмелцы Ніна Паўлава (уверсе) і Ефрасіння Суглоб.
Фота Ул. Дагаева.

Цена 15 кап.

74995